

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ
ІННОВАЦІЙНОЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: «ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ІТ-
ПІДПРИЄМСТВА»**

**здобувача освіти за ОС «магістр»
денної форми навчання**

**галузь знань 07 «УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»
спеціальність 073 «МЕНЕДЖМЕНТ»
освітньо-наукова програма
«МЕНЕДЖМЕНТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

ЗОЛОТАР ВІКТОРІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ

**Науковий керівник:
к.е.н., доцент Корнілова І.М.**

Рекомендовано до захисту
на засіданні кафедри менеджменту
інноваційної та інвестиційної діяльності
протокол №_ від __ травня 2023 р.

Завідувач кафедри
_____ професор Ситницький М. В.

Київ – 2023

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Економічний факультет
Кафедра менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності

"Затверджую"

Завідувач кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності, проф. **Ситницький М.В.**
«01» листопада 2022 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра
здобувача освіти за ОС «магістр» денної форми навчання
галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 073 «Менеджмент»
освітньо-наукова програма «Менеджмент інноваційної діяльності»
ЗОЛОТАР ВІКТОРІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи: «Організаційно-методичне забезпечення управління інтелектуальним капіталом ІТ-підприємства».

затверджена на засіданні кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності 27.09.2022, протокол №3.

2. Строк завершення роботи: 15.05.2023

3. Попередній захист роботи: 01.05.2023 - 03.05.2023

4. Предмет дослідження: теоретико-методичні та практичні аспекти управління інтелектуальним капіталом підприємства.

5. Об'єкт дослідження: є процеси управління інтелектуальним капіталом ТОВ «EPAM Systems» на ринку інформаційних технологій.

6. Мета і завдання дослідження:

мета - комплексне вивчення та узагальнення теоретико-методичних засад управління інтелектуальним капіталом підприємства та розробка практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Завдання:

6.1. Розкрити економічну сутність поняття «інтелектуального капіталу» та надати характеристику;

6.2. Визначити складові управління інтелектуальним капіталом підприємства;

6.3. Розглянути методичний інструментарій забезпечення оцінювання інтелектуального капіталу;

6.4. Проаналізувати діяльність ТОВ «EPAM Systems» та охарактеризувати складові його інтелектуального капіталу;

6.5. Оцінити інтелектуальний капітал ТОВ «EPAM Systems»;

6.6. Обґрунтувати стратегію розвитку інтелектуального капіталу ТОВ «EPAM Systems»;

6.7. Розробити заходи по реалізації стратегії розвитку інтелектуального капіталу підприємства.

Календарний план виконання завдання

№	Зміст виконаної роботи	Строки виконання
1.	Вибір теми магістерської роботи, об'єкта і предмета дослідження	червень 2022
2.	Затвердження теми магістерської роботи й наукового керівника магістерської роботи на засіданні кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності	вересень 2022
3.	Ознайомлення з науково-інформаційними джерелами за обраним напрямом досліджень, виявлення наукової проблематики та формування бібліографії, участь у наукових і науково-практичних конференціях, відвідування консультацій наукового керівника для підготовки до науково-дослідної практики, підготовка теоретичного та аналітичного розділів роботи	вересень – грудень 2022 січень-квітень 2023
4.	Розробка індивідуального завдання на виконання магістерської роботи, узгодження з науковим керівником та затвердження на засіданні кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності	лютий 2023
5.	Оформлення першого теоретичного розділу магістерської роботи та подання його на розгляд науковому керівникові	лютий – березень 2023
6.	Робота над другим аналітичним розділом магістерської роботи та подання його на розгляд науковому керівникові	березень – квітень 2023
7.	Підготовка третього (конструктивного) розділу магістерської роботи	квітень – травень 2023
8.	Консультація з приводу оформлення роботи	лютий-квітень 2023
9.	Перший передзахист магістерської роботи	10.04.-12.04.2023
10.	Доопрацювання та остаточне оформлення роботи з урахуванням пропозицій попереднього захисту і зауважень наукового керівника	квітень 2023
11.	Другий передзахист магістерської роботи	01.05-03.05.2023
12.	Усунення зауважень підсумкового передзахисту магістерської роботи, остаточне оформлення роботи	до 09.05.2023
13.	Подача роботи на відзив науковому керівнику	до 10.05.2023
14.	Перевірка роботи щодо текстових збігів та відсутності плагіату	11.05.-15.05.2023
15.	Зовнішнє рецензування магістерської роботи	травень 2023
16.	Рекомендація магістерської роботи до захисту на засіданні кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності	травень 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	4
1.1. Сутність інтелектуального капіталу, його характеристика.....	4
1.2. Управління інтелектуальним капіталом підприємства, методичний інструментарій його оцінювання.....	11
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ТОВ «ЕРАМ SYSTEMS».....	24
2.1. Аналіз діяльності ТОВ «ЕРАМ Systems» на ІТ-ринку та характеристика складових його інтелектуального капіталу.....	24
2.2. Оцінювання інтелектуального капіталу ТОВ «ЕРАМ Systems»	35
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ТОВ «ЕРАМ Systems»	46
3.1. Обґрунтування стратегії розвитку інтелектуального капіталу ТОВ «ЕРАМ Systems»	46
3.2. Організаційні заходи по реалізації стратегії розвитку інтелектуального капіталу підприємства.....	51
ВИСНОВКИ	58
Список використаних джерел.....	59
ДОДАТКИ	67
АНОТАЦІЇ.	86

ВСТУП

Актуальність теми. Вибір теми для дослідження було визначено задля дослідження нового механізму управління розвитком інтелектуального капіталу, формування потенціалу фірми, для розвитку її здатності адаптуватися до змін та посилення конкуренції на ринку.

Ефективне управління інтелектуальним капіталом підприємства є надзвичайно важливим для забезпечення сталого розвитку та ринкової конкурентоспроможності підприємства. Інтелектуальний капітал, що складається з людського, структурного та соціального капіталу, може бути ключовим фактором успіху компанії, оскільки він дає змогу створювати нові ідеї, продукти та послуги та підвищує її конкурентоспроможність на ринку.

Дослідження інтелектуального капіталу та методів його управління було вичвітлено у працях Е. Брукінга, Д. Добія, П. Друкера, Л. Едвінсона, М. Мелоуна, К.Е. Свейбі, Т. Стюарта та ін. Водночас залишається багато проблем у побудові ефективного механізму використання інтелектуального капіталу підприємства, особливо його методичних складових. Це ускладнює процес адекватної оцінки активів інноваційного бізнесу, а отже, управління ними, послаблюючи таким чином їх конкурентні позиції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Метою є комплексне вивчення та узагальнення теоретико-методичних засад управління інтелектуальним капіталом підприємства та розробка практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Щоб досягнути поставлених цілей в роботі визначили такі завдання:

- розкрити економічну сутність поняття «інтелектуального капіталу» та надати характеристику;
- визначити складові управління інтелектуальним капіталом підприємства;
- розглянути методичний інструментарій забезпечення оцінювання інтелектуального капіталу;

- проаналізувати діяльність ТОВ «EPAM Systems» та охарактеризувати складові його інтелектуального капіталу;
- оцінити інтелектуальний капітал ТОВ «EPAM Systems»;
- обґрунтувати стратегію розвитку інтелектуального капіталу ТОВ «EPAM Systems»;
- розробити заходи по реалізації стратегії розвитку інтелектуального капіталу підприємства.

Об’єкт дослідження: є процеси управління інтелектуальним капіталом ТОВ «EPAM Systems» на ринку інформаційних технологій.

Предмет дослідження: теоретико-методичні та практичні аспекти управління інтелектуальним капіталом підприємства.

Методи дослідження. Під час написання роботи застосовувалися в сукупності загальні та спеціальні наукові методи. Протягом усього дослідження особливостей менеджменту інтелектуального капіталу компанії використовувалися такі методи: абстрактно-логічний метод, метод логічних узагальнень, причинно-наслідкового аналізу та методи групування. Для отримання аналітичної інформації використали дані з статистичної звітності, а саме внутрішньої, бухгалтерської звітності компанії. Для теоретичної частини за основу було взято праці провідних зарубіжних та українських науковців, що досліджували питання управління розвитком інтелектуального капіталу підприємств. У роботі запропоновано шляхи удосконалення управління розвитком інтелектуального капіталу підприємства ТОВ «EPAM Systems», що дає можливість підвищити рівень його конкурентоспроможності, покращити результативність роботи працівників та створити внутрішню базу знань всередині підприємства.

Кваліфікаційна робота пройшла апробацію на Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права: теорія та практика”, 8.02.2023 у м. Кременчук, у опублікованих тезах доповіді (додаток А).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність інтелектуального капіталу, його характеристика

Інтелектуальний капітал може бути одним із найважливіших ресурсів бізнесу, оскільки він дозволяє виходити на нові ринки, створювати інновації, залучати нових клієнтів і утримувати старих. Оптимальне використання інтелектуального капіталу сприяє довгостроковому успіху бізнесу та підвищує його конкурентоспроможність, що є важливим фактором успішного розвитку.

Теоретичною основою вивчення інтелектуального капіталу є досягнення представників класичної економічної школи. Один із її засновників В. Петті неодноразово підкреслював «цінність населення» в накопиченні багатства, вважав, що виховання обдарованих і непересічних талантів є особливим завданням країни [73]. Більш детально А. Сміт досліджував інтелект людини та його вплив на рівень економічного розвитку. У книзі «Дослідження природи і причин національного багатства» він виділив в окрему категорію працівників інтелектуальної праці, стверджуючи, що розумова праця відіграє велику роль у національному розвитку. Знання, отримані в процесі навчання і праці, вчений порівнював з капіталом [12].

Теорія А. Сміта отримала подальший розвиток у роботах Д. Рікардо й Дж. С. Мілля, які показують зв'язок між кількістю виробленої продукції та якістю знань, наголошуючи на будь-якому розширенні технічних знань, будь-якому досконалому застосуванні дисциплін, засоби праці та Сили природи дають змогу виробляти більше продукції при однаковій інтенсивності праці [84]. Значний внесок у розвиток теорії інтелектуального капіталу зробив А. Маршал. У своїй книзі «Принципи аналітичної економіки» вчений, крім традиційних факторів виробництва, таких як земля, праця, капітал, виділив ще

четвертий фактор, який назвав «організація». Під організацією він розуміє сукупність знань, що забезпечує ефективну організацію землі, праці та капіталу [10]. А. Маршал розглядає освіту як «трамплін» для подальшого прогресу та наголошує на необхідності фінансової підтримки обдарованих дітей, стверджуючи, використання економіки великого промислового відкриття достатньо для покриття витрат цілого міста [10].

Незважаючи на численні наукові дослідження, поняття інтелектуального капіталу тривалий час не використовувалося в науковому обігу. Вперше його вжив у 1969 р. Дж. Гелбрейт у листі до М. Калецького. Але як наукову категорію економіки її почали вивчати лише в 1990-х роках, що призвело до великих розбіжностей у тлумаченні її природи [10].

Рис. 1.1.1. Підходи до визначення поняття "інтелектуальний капітал" [10]

Огляд фахової літератури з даного питання надає змогу виділити три підходи до пояснення природи інтелектуального капіталу — за вартістю, за процесом і за результатом.

Прихильники першого підходу розглядають «інтелектуальний капітал» як набір цінностей. Тому В. Садовський та Є. Стеценко під інтелектуальним капіталом розуміють знання, уміння та досвід, невіддільні від його носія — людини [22]. Ми вважаємо більш повним визначення цієї категорії в цьому підході Б. Леонтьєвим, який розглядає категорію саме як вартість усіх наявних

інтелектуальних активів з врахуванням інтелектуальної власності, вроджений і набутий інтелект і навички, а також накопичені база знань і корисні зв'язки з іншими дисциплінами [22].

У рамках другого підходу категорія «інтелектуальний капітал» розглядається як актив, здатний відтворюватися, беручи участь у процесі кругообігу. З цих позицій природу цієї категорії розглядають Л. Едвінсон, А. Василик та ін. Так, Л. Едвінсон зазначав, що інтелектуальний капітал – це знання, які можна перетворити на вартість, перетворити на прибуток і оцінити [53]. У трактуванні А. Василика інтелектуальний капітал – це авансована інтелектуальна вартість, яка приносить додаткову вартість у процесі свого обігу та кругообігу [22].

Представники третього підходу розглядають цю категорію як результат. Е. Брукінг інтелектуальним капіталом вважає нематеріальні активи, котрі є основою існування підприємства та конкурентної переваги [47]. Д. Кляйн і Л. За Прусак «інтелектуальний капітал» - це інтелектуальний матеріал, що формалізований та зафіксований, а також застосовується у виробництві більш цінної власності [10]. Отже, суть інтелектуального капіталу полягає в тому, що він може забезпечити конкретним особам, підприємствам і країнам конкурентні переваги та створити умови для прибутковості.

Таким чином, «інтелектуальний капітал» є надзвичайно складною та багатогранною економічною категорією, яка досліджується з точки зору вартості, процесу та результату. Аналізуючи наведені визначення, приходимо до висновку, що «інтелектуальний капітал» – це сукупність різноманітних інтелектуальних цінностей, які приносять окремим особам і підприємствам додаткову вартість у процесі їх кругообігу та обігу та забезпечують конкурентні переваги чи статус. Інтелектуальний капітал – це тип капіталу, який належним чином охарактеризований і відтворює лише його специфічні деталі та характеристики [10].

До особливостей інтелектуального капіталу можна віднести наступне [12]:

- формування інтелектуального капіталу потребує певних фінансових, матеріальних, часових і просторових витрат;
- створення та функціонування інтелектуального капіталу приносить додану вартість;
- поставлення цілі – якісна та кількісна різниця між інтелектуальними ресурсами, інвестованими та реалізованими у створенні інновацій та використанні інтелектуального потенціалу.

Як і фізичний капітал, інтелектуальний капітал генерує потік вартості та приносить додану вартість; вимагає ресурсів, зазнає морального зносу та потребує оновлення, але він суттєво відрізняється від фізичного капіталу.

Основними рисами інтелектуального капіталу є [16]:

- інтелектуальний капітал не має матеріальності;
- відсутність фізичного зносу, тобто відсутність амортизації під час використання;
- необхідність постійного використання - він втрачає цінність лише тому, що ним не користуються;
- існування кількісних та якісних оцінок інтелектуального капіталу;
- більший дохід від інвестицій в інтелектуальний капітал, ніж від інвестицій в матеріальні активи.

Визначальною рисою інтелектуального капіталу є те, що ним володіють не лише підприємці, а й наймані працівники. Інтелектуальний капітал виникає в результаті взаємодії між людьми, людьми та інформаційними ресурсами, а також взаємодії між людьми та елементами фізичного капіталу під час процесу виробництва. Він складається з усього, що знають в організації. Це наприклад: ідеї, ноу-хау, різноманітні види знань, інновації, знання співробітників компанії, база знань організації, електронні мережі та бази даних на її основі, співпраця з клієнтами, все те, що дозволяє реагувати швидше, ніж конкуренти постійно змінюють умови ринку. Таким чином, інтелектуальний капітал - це набір явних і неявних знань, які організація може перетворити на прибуток [25].

Так само, як в літературі існує багато визначень інтелектуального капіталу, можна говорити про наявність різних бачень щодо типів інтелектуального капіталу. О. Кендюхов підтверджує суперечності багатьох авторів у розкритті структур інтелектуального капіталу через відсутність таксономічних ознак, за якими можна було б виділити окремі однорідні агрегати із загальної кількості їх елементів. О. Кендюхов наводить такі класифікаційні ознаки: за роллю у виробництві та пов'язана з економічними процесами за видами, і використанням у промисловій і комерційній діяльності [36].

За значенням у виробничо-економічних процесах інтелектуальний капітал можна поділити на [36]:

- основа (кваліфікація та досвід співробітників, знання, ліцензії, торгові марки, патенти, контракти, клієнти, суміш замовлень);

- забезпечення (організаційна структура, корпоративна культура, цінності, психометричні здібності та лояльність співробітників).

За типами інтелектуальний капітал є: персоніфікованим; інфраструктурним; клієнтським; формалізованою інтелектуальною власністю; марочним. Кожен з перерахованих типів складається з відповідних видів інтелектуального капіталу [22]:

- персоніфікований – пов'язані з роботою знання та навички, творчі здібності, освіта, професійна кваліфікація, лояльність, цінності та психографічні характеристики особи;

- інфраструктурний – інформаційні технології, організаційна структура, філософія управління, корпоративна культура та бізнес-співпраця);

- клієнтський – відносини з покупцями, контракти, портфель замовлень, франшизи та ліцензійні угоди;

- марочний – торгові марки та знаки, корпоративний бренд (найменування) та знаки обслуговування;

- формалізована інтелектуальна власність – патенти, авторські права, промислові секрети, програмне забезпечення, ноу-хау, права з дизайну та бази даних.

За належністю інтелектуальний капітал буває [36]:

- невідчужуваний – не можуть бути відокремлені від свого носія, скопійовані та передані іншим (знання, досвід, уміння, креативність, цінності та лояльність);

- відчужуваний – можна копіювати, продавати та/або Передача іншій особі чи організації (ліцензій, патентів, торгових марок, програмного забезпечення та баз даних).

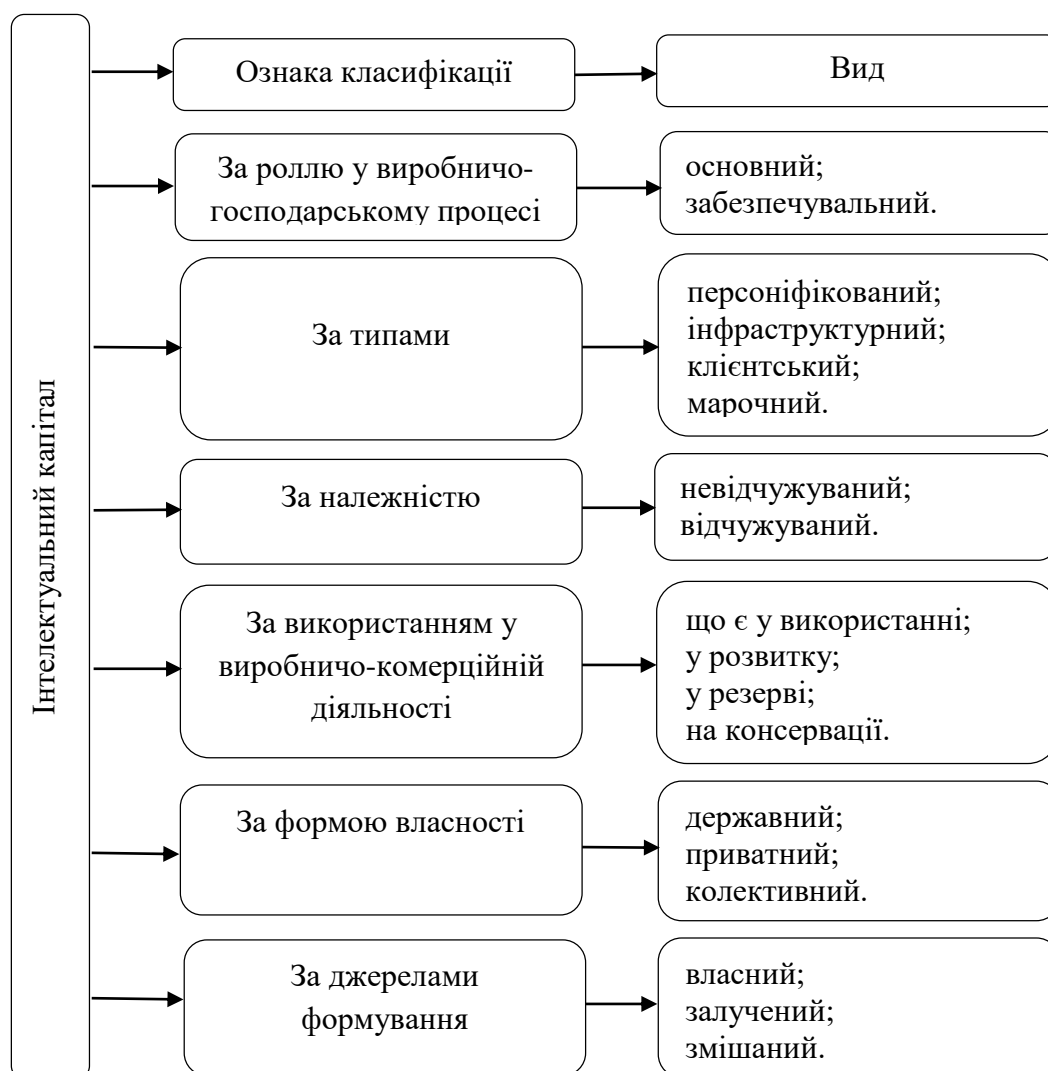

Рис. 1.1.2. Види інтелектуального капіталу [36]

Інтелектуальний капітал також класифікується як використовуваний, у розробці (просування нових торгових марок), зарезервований або захищений відповідно до його використання у виробничій та комерційній діяльності.

Запропоновану сукупність маркерів інтелектуального капіталу можна розширити за допомогою інших підходів, а саме, за критерієм форми власності, за яким інтелектуальний капітал поділяється на приватний, колективний, державний, та за критерієм джерел формування: власний, залучений, змішаний (рис. 1.1.2.) [21].

Ці категоріальні ознаки не є вичерпними і можуть бути доповнені іншими ознаками, враховуючи завдання і мету, що вирішуються.

Одним із важливих питань, які постають при дослідженні інтелектуального капіталу, є визначення його структури. Немає системного способу визначення структури інтелектуального капіталу, хоча більшість дослідників розрізняють людський, структурний і споживчий капітал [21]:

- людський капітал – це знання, досвід, творчі здібності, навички, ноу-хау, творчий спосіб мислення, етичні цінності, культура праці;
- структурний капітал – це патенти, ноу-хау, програми, ліцензії, торгові марки, технології, промислові зразки, а також програмне забезпечення, організаційна структура, комп'ютерні та адміністративні системи, корпоративна культура тощо;
- споживчий капітал – це зв'язки з економічними контрагентами такими як: постачальники, споживачі, посередники, кредитно-фінансові установи, органи влади), інформація про економічних контрагентів, історію взаємовідносин, торгову марку або ж бренд.

Інші підходи за різними авторами в системному вигляді наведено в додатку Д.

Запропонований підхід до трактування поняття «інтелектуальний капітал» та його структури може відображати багатогранність досліджень та необхідність методичних і методичних узагальнень його структури та можливостей використання. Теорія інтелектуального потенціалу дає змогу сформулювати

корпоративний інтелектуальний капітал як чинник корпоративного розвитку, оптимізувати управління, знизити рівень ризику, підвищити результативність і ефективність управлінських рішень для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку.

Отже, інтелектуальний капітал є однією з найскладніших економічних категорій, яка вивчається з точки зору вартості, процесу та результату. Якщо підсумувати всі визначення капіталу, то можна охарактеризувати загальні властивості інтелектуального капіталу, котрі ведуть до наступних узагальнень [36, 23]:

- капітал, як економічна категорія, за своїм соціально-економічним змістом не належить до власності;
- капітал має вартісну оцінку;
- капітал існує лише в певних соціально-економічних умовах, притаманних ринковому середовищу;
- капітал вважається початковою вартістю і повертається як додатковий дохід наприкінці циклу;
- капітал є частиною підприємницького багатства і може бути інновацією.

1.2. Управління інтелектуальним капіталом підприємства, методичний інструментарій його оцінювання

Сьогодні зрозуміло, що без ефективного управління інтелектуальним капіталом неможливо вибрати правильну стратегію розвитку конкурентної переваги та забезпечення економічної стабільності підприємства.

Управління інтелектуальним капіталом являє собою процес, направлений на збільшення вартості компанії через ефективне використання компонентів її структури: людського, організаційного й ринкового капіталу [36].

Важливо, щоб організаційна структура керувала розробкою та впровадженням конкретних інновацій, оскільки інноваційна діяльність займає найважливіше місце в економічному житті фірмових структур.

Інтелектуальний капітал не існує окремо від інших структур підприємства, він включений в загальну систему управління, наскрізно застосовується в різних сферах діяльності, починаючи від сфери управління і закінчуючи виробничим процесом.

Через це управління інтелектуальним капіталом повинно бути інтегровано в систему управління підприємства загалом. В організаційній структурі повинні існувати механізми управління інтелектуальним капіталом бізнесу за трьома напрямками: аудит, захист, управління та контроль відповідно до мети та завдань діяльності підприємства.

По-перше, організація повинна розподілити інтелектуальні ресурси серед своїх складових, і це робиться за допомогою інвентаризації. Всі ці ресурси потім оцінюються в абсолютних (грошових) і відносних (коефіцієнт) значеннях за конкретними методами.

Інтелектуальний капітал — це явна конкурентна перевага, яка в деяких випадках може перетікати до конкуруючих фірм на ринку (наприклад, працівники можуть працювати на конкурентів). Тому необхідно сформулювати певні заходи щодо захисту інтелектуального капіталу [19].

Внутрішній аудит ІК	Захист ІК	Управління і контроль над ІК
<ul style="list-style-type: none"> • Інвентаризація <ul style="list-style-type: none"> • Оцінка • Визначення ефективності використання 	<ul style="list-style-type: none"> • Методи охорони людського капіталу • Методи охорони організаційного капіталу • Методи охорони споживчого капіталу 	<ul style="list-style-type: none"> • Аналіз • Планування • Організація • Стимулювання <ul style="list-style-type: none"> • Контроль функціонування

Рис. 1.2.1. Механізм управління інтелектуальним капіталом підприємства [19]

Основними методами охорони людського капіталу є [16]:

- контрактна основа при прийомі на роботу, одна з умов якої - певний термін роботи працівника в компанії, а це є заходом для захисту бізнесу від значної плинності кадрів;
- мотивація і стимулювання праці через матеріальне заохочення ініціативи та продуктивності працівників, просування по службових сходах тощо;
- опціони, співробітники купують акції компанії за номінальною ціною, що позитивно впливає на їх продуктивність і, зрештою, на дивіденди;
- створення внутрішньо-корпоративної культури, створення умов для згуртованості співробітників і іміджу організації, знижування плинності кадрів;
- створення відповідних умов праці, які позитивно впливають на продуктивність праці;
- охорона емоційно-психологічного стану персоналу. Для успішної роботи команд необхідно відслідковувати конфліктні ситуації та запобігати конфліктам, усуваючи їх причини;

Організаційний капітал спочатку слід захистити від використання конкурентами, тому можна застосувати наступні методи захисту [12]:

- патентування своїх найважливіших ідей і ноу-хау, щоб конкуренти не мали змоги ними скористатися;
- грифи конфіденційності, забезпечення конфіденційності розробки та обмежений доступ до особливо важливих даних;
- системи безпеки від можливих вторгнень сторонніх осіб (охорона сайту, комп'ютерних мереж);
- розподіл обов'язків при реалізації найбільших і найважливіших проектів, коли жоден окремий співробітник не може відтворити повну картину проекту, перейшовши до конкуруючої організації.

Способами захисту споживчого капіталу можуть бути [12]:

- удосконалення клієнтоорієнтованої маркетингової системи організації, оскільки ринкова справедливість залежить від цільової аудиторії;

- «брендинг» — це діяльність, спрямована на створення довгострокових переваг щодо продукту шляхом посилення впливу логотипів, упаковки, рекламних звернень та інших рекламних елементів на споживачів за допомогою певної концепції та єдиного дизайну. Формування іміджу товару;

- поліпшення сервісу та роботи з клієнтами як елементу процесу просування товару;

- PR заходи, ярмарки, виставки;

- заходи щодо підтримки відносин з посередниками (дистриб'юторами, оптовиками) шляхом надання знижок та індивідуального підходу до контакту, заохочення та утримання з ними;

- навчання персоналу роботі з клієнтами, встановлення правил, норм поведінки та реагування на дії клієнтів (скарги, претензії тощо).

Процес управління та контролю інтелектуального капіталу складається з кількох етапів [8]:

- при аналізі дані аудиту опрацьовуються для того, аби створити найбільш повну картину стану ресурсів знань організації;

- при плануванні приймаються рішення щодо структури інтелектуального капіталу, виходячи з його ефективності. Якщо ефективність окремих компонентів програмного забезпечення низька, планують подальше їх зниження, а якщо ефективність висока, то в господарський оборот організації слід залучати більше програмного забезпечення;

- організація інтелектуального капіталу передбачає реалізацію планів і узгодження використання організаційних ресурсів з планами використання інших організаційних ресурсів, а також із загальними цілями та місією компанії;

- стимули включають вжиття заходів і створення умов для того, щоб інтелектуальний капітал відігравав більш повну та ефективну роль в організації;

- контроль - передбачає можливість порівняти виконання запланованих даних з результатами.

Управління інтелектуальним капіталом організації має відбуватися на всіх рівнях управління та в усіх структурних секторах організації. Цей тип менеджменту прагне визначити цілі, які необхідно досягти, щоб реалізувати найбільш ефективно управління інтелектуальним капіталом.

Одним із основних завдань управління інтелектуальним капіталом підприємства є оцінка його складових. Для цього використовуються різні методології, а інтелектуальний капітал організації можна виміряти та проаналізувати. У цьому контексті методичний підхід до оцінки інтелектуального капіталу бізнесу є важливим інструментом управління організацією. Вони дають змогу встановити об'єктивні показники для оцінки рівня розвитку інтелектуального капіталу, сформулювати стратегії управління інтелектуальним капіталом, визначити рішення щодо використання інтелектуального капіталу.

Таблиця 1.2.1.

Методи оцінювання інтелектуального капіталу підприємства

Метод (методика)	Вид методу
«Дослідник вартості»	Методи прямого вимірювання
Методика Хаусела-Канівського для оцінки вартості організаційного капіталу компанії	Методи визначення ефекту від використання компонентів
«Skandia Navigator» Метод вартісного ланцюжка Методика консалтингової фірми Ernst & Young «Measures that Matter» Модель Б. Лева «Value Chain Blueprint»	Матричні методи
Метод IVM (усеосяжної оцінки)	Інтегральні методи
Мультиплікатор MV/BV Коефіцієнт Тобіна (Tobin's Q Ratio) Метод VAIC - Value Added Intellectual Capital Coeficient Метод КСЕ- Knowledge Capital Earnings Метод CIV - Calculated Intangible Value Метод ROA - Return on Assets ROKM – Return on Knowledge Management EVA – Economic Value Added	Метод оцінки ринкової капіталізації

Складено автором на основі [10, 21, 22, 36]

Детальніша характеристика методичних підходів до оцінки інтелектуального капіталу підприємства наведена в додатку Е.

Ефективне використання інтелектуальної діяльності людини відкриває нові можливості для інноваційного розвитку, що в свою чергу впливає на конкурентоспроможність компаній. Тому необхідно створити систему управління інтелектуальним капіталом підприємства на основі методів формування, використання та перетворення знань.

Вважаємо, що формування стратегії розвитку інтелектуального капіталу має проходити в такі етапи [17]:

- на першому етапі аналіз ринку, тобто процес сегментації та оцінка обсягу ринку та його сегментів, аналіз динаміки ринку. Цей етап також включає конкурентний аналіз;
- на другому етапі проаналізовано внутрішнє середовище підприємства;
- на третьому етапі формування альтернативних стратегій розвитку інтелектуального капіталу підприємства і подальший вибір найбільш прийнятної стратегії;
- на четвертому етапі оцінюють вартість інтелектуального капіталу;
- на п'ятому, останньому етапі реалізується обрана стратегія.

Вважаємо, що необхідно ретельно вивчити існуючі види оцінки інтелектуального капіталу, оскільки основною метою оцінки є забезпечення сталого розвитку підприємств. Оцінка вартості інтелектуального капіталу в нестабільному зовнішньому середовищі допомагає сформуванню довгострокової стратегії компанії та використовується компанією як інструмент комунікації. Н. Бонтіс пропонує поділити методи оцінки інтелектуального капіталу на кілька категорій [46]:

- прямий підхід, заснований на прямій грошовій оцінці окремих складових інтелектуального капіталу;
- метод розрахунку ринкової вартості;

- оцінка різниці між ринковою вартістю активу та його балансовою вартістю;
- спосіб заробітку на активі: різниця між середньогалузевою рентабельністю активів і корпоративною рентабельністю – це додаткова ефективність, створена інтелектуальним капіталом;
- індикаторна методологія оцінки різноманітних показників та індикаторів, які мають впливати на розмір інтелектуального капіталу. Оцінка в грошовому вираженні не проводиться.

Але це не єдиний існуючий поділ оцінки інтелектуального капіталу, є й інші погляди на це. Особливу увагу варто приділити також таким підходам інструментарію оцінки вартості інтелектуального капіталу наведених на рис. 1.2.2.

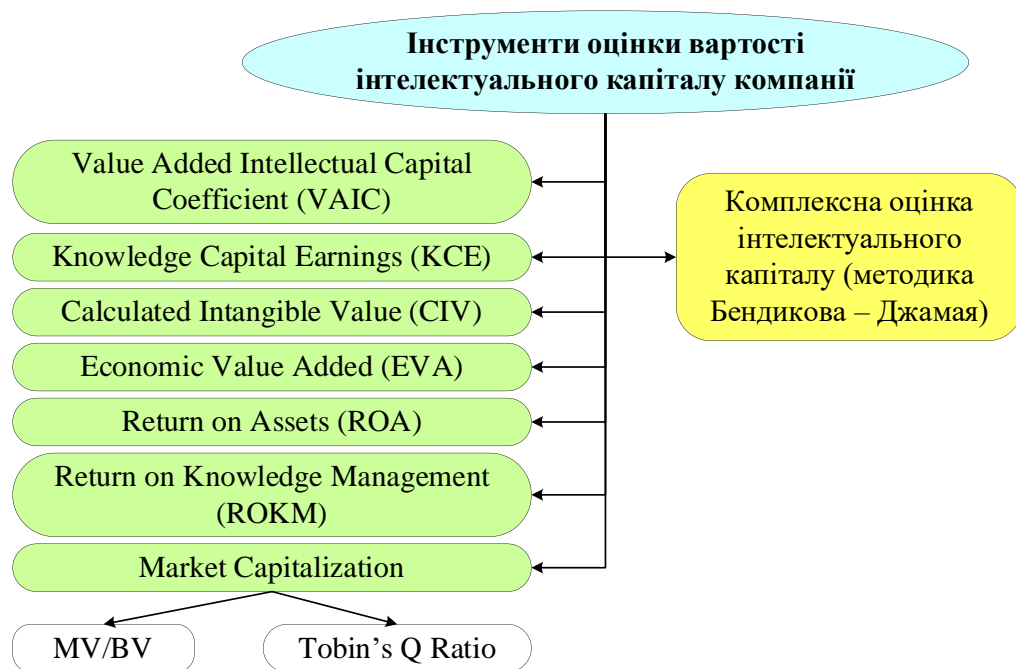

Рис. 1.2.2. Базові методи оцінки вартості інтелектуального капіталу компанії

Складено автором на основі [10, 36]

Розглянемо дані методи більш детально:

1. Оцінка інтелектуального капіталу на основі мультиплікатора MV/BV та коефіцієнта Тобіна.

Один з найпопулярніших способів вимірювання інвестиційної привабливості публічних компаній – метод, що базується на відношенні їх ринкової капіталізації до балансової вартості (*мультиплікатор MV/BV*) [36].

Мультиплікатор MV/BV розраховується за наступною формулою [36]:

$$MV/BV = \frac{P_S \cdot S}{A} = \frac{MC}{A} \quad (1.2.1.)$$

де P_S – ринкова ціна акції (market price per share), S – кількість акцій в обігу (shares outstanding), A – балансова вартість активів (total assets), MC – ринкова капіталізація (market capitalization).

Для використання цього методу необхідна обов'язкова умова котирування акцій компанії на фондовій біржі для визначення її ринкової капіталізації.

Ще одним методом оцінки ринкової капіталізації є *коефіцієнт Тобіна (Tobin's Q Ratio)*, що застосовується для оцінки інтелектуального капіталу компанії, і через свою ефективність використовується в процесі прийняття інвестиційних рішень [36].

Коефіцієнт Тобіна розраховується за наступною формулою:

$$Q = \frac{MC+D}{E+D} \quad (1.2.2.)$$

де E – балансова вартість власного капіталу (shareholder equity), D – балансова вартість зобов'язань компанії (total liabilities).

2. Оцінка ефективності використання інтелектуального на основі методу VAIC.

Визначення ефективності використання інтелектуального капіталу за методом VAIC базується на вимірюванні доданої вартості, що, створюється його фізичним, фінансовим та інтелектуальним капіталом. Як результуючий показник додана вартість (VA) складається з операційного прибутку, витрат на оплату праці та амортизації необоротних активів [36].

Для кожного виду інтелектуальної роботи можна визначити показники продуктивності праці. Класичний показник для вимірювання продуктивності кожного виду робіт на рівні фірми є додана вартість (VA).

Додана вартість визначається по наступній формулі:

$$VA = OP + LC + A \quad (1.2.3.)$$

де OP – операційний прибуток/збиток (operating profit), LC – витрати на оплату праці працівників компанії (labor cost), A – розмір амортизації основних засобів і нематеріальний активів (depreciation & amortization) [36].

Структурний капітал містить в собі знання та навички працівників, власні інформаційні системи, процеси управління та комунікації, правила та процедури, бренд та інші складові, які забезпечують ефективну організацію та забезпечення продуктивності.

Структурний капітал визначається по наступній формулі:

$$SC = OP + A = VA - LC \quad (1.2.4.)$$

3. Оцінка вартості інтелектуального капіталу та комплексної оцінки на основі методу КСЕ

За методикою КСЕ оцінюється дохідність фізичних та фінансових активів, а також оцінюється економічна цінність нематеріальних активів підприємства. Відповідно цей метод не суперечить поширеному поділу усіх активів на фізичні, фінансові та нематеріальні. Дохідність інтелектуального капіталу визначається шляхом віднімання нормальної прибутковості від фізичних, фінансових активів від економічних показників [22].

Капіталізація очікуваного потоку доходу у майбутньому й визначає вартість інтелектуального капіталу підприємства.

4. Визначення вартості інтелектуального капіталу на основі методів CIV та ROA

Одним з методів оцінки інтелектуального капіталу є *метод CIV*, який базується на тезі про те, що інвестиції у фізичний капітал можуть забезпечити лише середньогалузеву прибутковість. При цьому, прибутковість будь-якої компанії, яка перевищує середньогалузеву, спричинена функціонуванням інтелектуального капіталу [10].

Метод оцінки інтелектуального капіталу за методом ROA (ґрунтується на оцінці доходів, що генеруються інтелектуальним капіталом компанії, порівняно з його вартістю [22]).

5. Визначення вартості інтелектуального капіталу на основі методу РОКМ. Оцінка економічної доданої вартості компанії

Віддача на менеджмент знань (ROKM – Return on Knowledge Management) – це методика вимірювання вкладу менеджменту знань до організації та її бізнес-процесів [21].

Методика РОКМ ґрунтується на ідеї, що менеджмент знань може значно покращити ефективність та результативність бізнесу, та що ці вигоди можуть бути виміряні та проаналізовані. РОКМ використовує різні показники, такі як час знаходження відповіді на питання, прискорення процесів, підвищення продуктивності тощо, щоб оцінити ефективність програм менеджменту знань та їх вплив на бізнес-процеси [21].

РОКМ може допомогти організаціям зрозуміти, як ефективно вони використовують свої знання та як вони можуть покращити свої програми менеджменту знань. Зрештою, РОКМ може допомогти організаціям досягати більшої конкурентоспроможності та зростання.

Організація може використовувати РОКМ для визначення ефективності своїх програм управління знань і потім використовувати дані РОКМ для оцінки впливу на величину економічної доданої вартості. Якщо РОКМ показує, що програми управління знань істотно покращують бізнес-процеси і підвищують продуктивність, це може призвести до збільшення вартості компанії (її капіталізації) [21].

Рентабельність власного капіталу (ROE) дає можливість визначити ефективність власного капіталу підприємства (коштам, що належать акціонерам) [36].

Рентабельність власного капіталу (ROE) визначається за наступною формулою:

$$ROE = \frac{NI}{E} \quad (1.2.5.)$$

Високе значення показника – це позитивний показник. Відповідно, низьке значення є свідченням неефективного руху капіталу на підприємстві, а це веде до зменшення його вартості. Позитивними тенденціями є висхідна динаміка рентабельності [36].

Вартість інтелектуального капіталу за методом РОКМ визначається за наступною формулою [21]:

$$IC = \frac{EBIT - ROA \cdot (A - A_{IC})}{ROE} \quad (1.2.6.)$$

де EBIT – це прибуток до сплати відсотків та податків (earnings before interest and taxes), A_{IC} – вартість активів, що впливають на формування інтелектуальний капітал (research & development expenses – витрати на дослідження та розробки).

Економічна додана вартість (EVA) – універсальний показник, який відображає показники фінансового планування, цілепокладання, комунікації з акціонерами і одночасно, є стимулом для застосування всіх можливих методів підвищення вартості компанії [21].

Економічна додана вартість виступає величиною економічного прибутку фірми, або вартості, що перевищує необхідну віддачу акціонерів компанії.

Економічна додана вартість (EVA) визначається за наступною формулою:

$$EVA = NOPAT - WACC \cdot CI = CI \cdot (ROIC - WACC) \quad (1.2.7.)$$

де NOPAT – це чистий операційний прибуток після сплати податків (net operating profit after taxes), $WACC$ – середньозважена вартість капіталу (weighted average cost of capital), CI – інвестований капітал (capital invested), $ROIC$ – чиста рентабельність інвестованого капіталу (return on invested capital).

6. Комплексна оцінка інтелектуального капіталу

Комплексна оцінка вартості інтелектуального капіталу - це процес визначення економічної цінності всіх видів нематеріальних активів

організації, що не відображені в бухгалтерському балансі, але можуть бути важливими для її успішності та конкурентоспроможності [36].

Комплексна оцінка складається з аналізу різних факторів: бренду, інтелектуальної власності, знань та досвіду працівників, маркетингової стратегії, репутації компанії та інших. Ці фактори можуть мати значний вплив на успішність організації та її потенційну вартість.

Таким чином, у таблиці розглядаються різні підходи до оцінки інтелектуального капіталу, але слід зазначити, що традиційні методичні інструменти, засновані на принципах бухгалтерського обліку, не зовсім відповідають сучасному мінливому сучасному середовищу. Навіть за допомогою таких методів оцінки ринкової вартості, визначення ефекту від використання компонентів, матричних методів неможливо провести всебічну та надійну оцінку. Від точного і своєчасного розрахунку залежить ефективність використання капіталу, що є дуже важливою частиною, а від управління капіталом залежить конкурентна позиція компанії та перспективи розвитку. Крім того, не існує єдиного науково обґрунтованого методу визначення вартості інтелектуального капіталу, а всі доступні вимірювання інтелектуального капіталу є недосконалими. Зараз інтелектуальний капітал є основою успішного розвитку підприємств, оскільки він сприяє інноваційній діяльності підприємств та формує переваги підприємств порівняно з конкурентами. Тому ми вважаємо, що подальші дослідження в цій галузі мають бути спрямовані на вдосконалення методів оцінки інтелектуального капіталу, що сприятиме ефективному управлінню інтелектуальним капіталом.

Таким чином, у результаті дослідження теоретично-методичних засад управління інтелектуальним капіталом підприємства було встановлено, що інтелектуальний капітал є комплексною економічною категорією, яка досліджується з різних аспектів: вартості, процесу й результату.

Управління інтелектуальним капіталом організації має відбуватися на всіх рівнях управління та в усіх структурних секторах організації, для чого необхідно використовувати методичні інструменти оцінки. Оцінка

інтелектуального капіталу підприємства дозволяє встановити об'єктивні показники для оцінки рівня розвитку інтелектуального капіталу, сформулювати стратегії управління ним і прийняти рішення щодо його використання.

Застосування методичного підходу до оцінки інтелектуального капіталу бізнесу дозволяє визначити його потенціал і слабкі сторони, відстежувати динаміку змін, забезпечити конкурентну перевагу вашої організації на ринку та підвищити її прибутковість. Тому ефективне управління інтелектуальним капіталом є однією з ключових складових успішної діяльності підприємств.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОВ «ЕРАМ SYSTEMS»

2.1. Аналіз діяльності ТОВ «ЕРАМ Systems» на ІТ-ринку та характеристика складових його інтелектуального капіталу

ТОВ «ЕРАМ Systems» — міжнародна технологічна компанія зі штаб-квартирою в США та офісами по всьому світу, включаючи Україну. Компанія була заснована в 1993 році і почала діяльність в США в 2002 році [23].

ТОВ «ЕРАМ Systems» — одна з найбільших і швидкозростаючих ІТ-компаній Центральної та Східної Європи. Компанія має представництва в більш ніж 35 країнах світу, в тому числі в Україні, Польщі, Німеччині, Великобританії, Італії, Франції та багатьох інших [23].

Системна інформація по компанії наведена в додатку Є.

ТОВ «ЕРАМ Systems» спеціалізується на розробці програмного забезпечення, тестуванні, консалтингу та інтеграції бізнес-рішень для клієнтів із різних галузей, включаючи фінанси, медіа, технології, виробництво, телекомунікації тощо. Крім того, компанія також займається дослідженнями машинного навчання, штучного інтелекту та інших сучасних технологій [23].

ТОВ «ЕРАМ Systems» у 2021 році визнано найкращою компанією для роботи в Україні за результатами дослідження DOU [23].

Компанія активно співпрацює з навчальними закладами, такими як університети, для набору та навчання молодих спеціалістів у сфері ІТ.

Маючи понад 50 000 співробітників по всьому світу, ЕРАМ Systems є партнером багатьох провідних технологічних компаній, таких як Google, Microsoft, Amazon, Salesforce та багатьох інших.

ТОВ «ЕРАМ Systems» надає своїм клієнтам різні послуги, включно з розробкою програмного забезпечення, тестування, консультації, розробку

мобільних додатків тощо. Компанія має досвід роботи з провідними технологіями, такими як Java, Python, Ruby, JavaScript тощо [23].

ТОВ «EPAM Systems» також розробляє власну платформу розробки програмного забезпечення EPAM Cloud, яка забезпечує швидке та ефективне розгортання, тестування та масштабування програмних продуктів [23].

ТОВ «EPAM Systems» бере активну участь у різноманітних проектах та ініціативах, пов'язаних зі створенням та підтримкою інноваційної екосистеми. Компанія співпрацює з університетами, стартапами та іншими компаніями, щоб підтримувати та розвивати інновації в ІТ та інших галузях.

Що стосується фінансової складової, то компанія показала високу ефективність управління, що відображено в її прибутковості. За звітний період 2022 року рентабельність доходу ТОВ «EPAM Systems» склала 37,7%, що є дуже високим показником у порівнянні з рештою галузі [23].

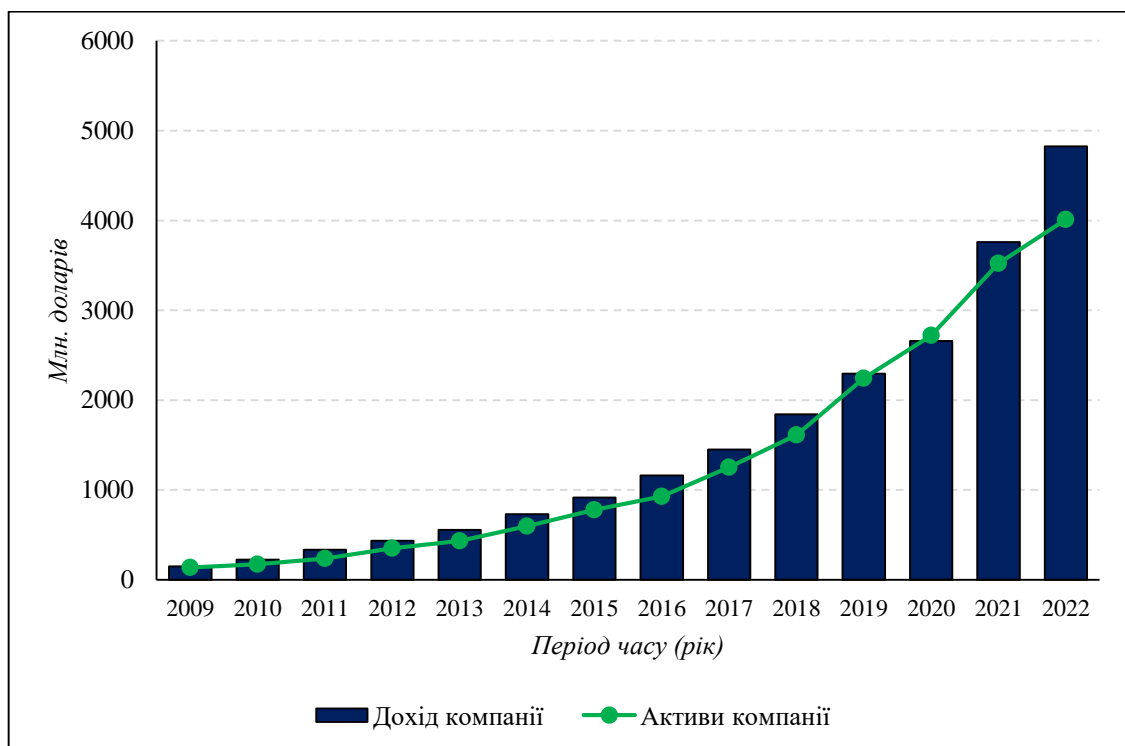

Рис. 2.1.1. Динаміка фінансових показників компанії ТОВ «EPAM Systems» у 2010 – 2021 рр [23]

ТОВ «EPAM Systems» має велику клієнтську базу, яка включає світових лідерів у багатьох галузях. Компанія розширює клієнтську базу, що сприяє стабільному зростанню доходів і прибутковості [23].

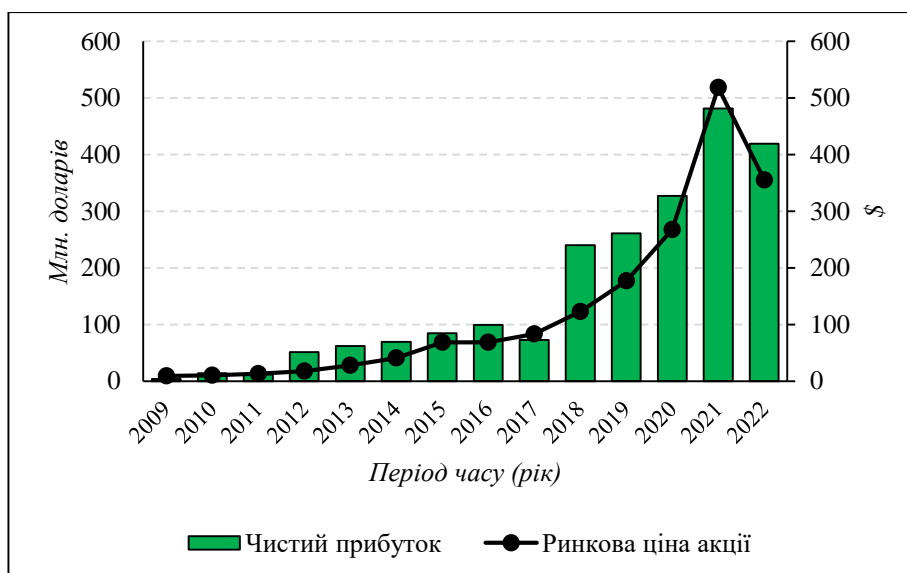

Рис. 2.1.2. Динаміка чистого прибутку та ринкової ціни акції компанії ТОВ «EPAM Systems» за період 2009 – 2022 рр [23]

ТОВ «EPAM Systems» має фінансову стабільність, адекватні резерви готівки та ефективне управління боргом.

Протягом останніх років ТОВ «EPAM Systems» демонструє стабільне зростання доходів. За звітний період 2022 року операційний дохід компанії зростає на 28,38%. При цьому виручка у 2021 році зростає на 15,94%, що свідчить про стабільне зростання компанії [23].

Крім зростання доходів, ТОВ «EPAM Systems» демонструє стабільну прибутковість протягом останніх років. За звітний період 2021 року чистий прибуток становив 481,65 мільйона доларів, що є значним покращенням порівняно з 2020 роком, коли чистий прибуток становив 327,16 мільйона доларів. Проте протягом 2022 року чистий прибуток впаде до рівня 419,42 млн доларів США (тобто зниження на 12,92% порівняно з 2021 роком).

ТОВ «EPAM Systems» є провідним світовим постачальником ІТ-послуг, що пропонує широкий спектр програмних продуктів і послуг. Основні продукти та послуги, які пропонує ТОВ «EPAM Systems», включають [23]:

- розробка програмного забезпечення: ТОВ «EPAM Systems» розробляє програмне забезпечення для різних галузей: фінанси, роздрібна торгівля, медицина, автомобілебудування тощо;

- тестування програмного забезпечення та якість: компанія надає послуги з тестування програмного забезпечення та забезпечення якості з використанням найсучасніших технологій та методів;

- цифрова трансформація: ТОВ «EPAM Systems» допомагає клієнтам досягти цифрової трансформації, надаючи їм новітні технології та рішення;

- аналіз даних і штучний інтелект. Компанія надає аналіз даних і послуги з використанням штучного інтелекту для вирішення різноманітних завдань, таких як прогнозування попиту, автоматизація бізнес-процесів тощо;

- консультація: ТОВ «EPAM Systems» надає консалтингові послуги з розробки стратегії та планування проектів у галузі програмного забезпечення;

- комп'ютерна безпека: компанія надає послуги комп'ютерної безпеки, включаючи аудит безпеки, тестування на проникнення, розробку політики безпеки тощо.

ТОВ «EPAM Systems» також має власну платформу «EPAM Continuum», інтегроване рішення, яке підтримує цифрову трансформацію та інновації.

Також, щоб краще зрозуміти в якому середовищі функціонує компанія та які фактори впливають на її розвиток, варто розглянути її з боку аналізу сильних, слабких сторін і охарактеризувати загрози та можливості.

SWOT-аналіз — це метод стратегічного планування, який включає визначення внутрішніх і зовнішніх факторів середовища організації та групування їх у чотири великі категорії: сильні сторони, слабкі сторони, можливості та загрози [10].

Матрицю зовнішнього та внутрішнього середовища SWOT-аналізу компанії ТОВ «EPAM Systems» подано у таблиці 2.1.1.

Таблиця 2.1.1.

Матриця SWOT-аналізу компанії ТОВ «EPAM Systems»

Елемент	Корисність	Шкідливість
Внутрішнє середовище	Сильні сторони (Strength)	Слабкі сторони (Weaknesses)
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Висококваліфіковані працівники, які надають інформаційні послуги з розробки. 2. Досконале розуміння потреб клієнтів та їх бізнес-процесів, що забезпечує індивідуальний підхід для кожного клієнта. 3. Різноманітний спектр послуг у сфері програмної інженерії та технологій, включно з розробкою програмного забезпечення, тестування, консалтингом та інтеграцією систем. 4. Стійка фінансова позиція й ефективне управління фінансами. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Залежність від деяких географічних ринків, що може вплинути на прибутковість компанії через зміни умов на ІТ-ринку. 2. Потреба в постійному оновленні технологій та залученні нових спеціалістів, що вимагає значних витрат для навчання та розвитку персоналу. 3. Можлива конкуренція від більших компаній, які теж продають послуги в ІТ-галузі.
Зовнішнє середовище	Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зростання попиту на послуги програмної інженерії та технологій, що відбувається на фоні швидкого розвитку інформаційної економіки 2. Потенційна можливість розширення географічного охоплення та розвитку нових напрямків діяльності 3. Розширення клієнтської бази та залучення нових клієнтів, включаючи співпрацю зі стартапами та інноваційними компаніями 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конкуренція з боку інших компаній, що також надають послуги в сфері інформаційних технологій. 2. Можливі ризики безпеки даних та конфіденційності інформації клієнтів. 3. Високі ціни на розробку й впровадження нових технологій та на розвиток інфраструктури.

Складено автором на основі [23]

Проаналізувавши зміни та тенденції на ІТ-ринку протягом 2022 року, експерти роблять висновок, що попит на ІТ-спеціалістів знизився на 30-35% порівняно з 2021 роком.

Можна виокремити такі ключові тенденції [43]:

- навесні майже весь прогрес завмер через близькі бойові дії та відновлення;

- за літо ситуація покращилася, але очевидно, що бізнес готувався до гіршого та оптимізує витрати;

- з вересня 2022 року уповільнення попиту було особливо відчутним. Значно зменшилася кількість вакансій початкового та середнього рівня;

- він продовжував сповільнюватися протягом грудня, спорадично підвищуючись на певних ринкових нішах, зокрема в кібербезпеці та хмарних технологіях.

Фактори, що вплинули на уповільнення попиту [43]:

- пост-пандемічна адаптація в глобального ринку ІТ. Наслідки масового перегріву світового ІТ-ринку за останні кілька років (особливо з початку пандемії у 2020 році) та спроби реструктуризації в умовах кризи;

- спекуляції та обвал певних ніш на ІТ-ринку (наприклад, обвал криптоіндустрії в жовтні-листопаді після весняного піку зростання);

- глобальна економічна криза – зростання цін на енергоносії, подальше порушення ланцюгів постачання та зубожіння населення;

- зменшення діяльності аутсорсу в Україні. Через війну західні замовники мало зацікавлені у співпраці з українськими компаніями, через ризики в умовах війни;

- атаки на енергетичну інфраструктуру та відключення електроенергії відлякали деяких іноземних партнерів.

Згідно з нашими дослідженнями, більшість ІТ-компаній зараз зосереджені на утриманні співробітників і оптимізації поточних довгострокових витрат. Тому процес найму або заморожений, або здійснюється точково. Основний інтерес зосереджений на спеціалістах рівнів senior-lead [43].

У той же час багато компаній активно виходять на нові ринки або просуваються на них і залучають кандидатів з інших країн. Це призвело до підвищення запитів до дослідження ринку ЄС.

Для того, аби краще охарактеризувати складові інтелектуального капіталу ТОВ «EPAM Systems» використаємо один з методів оцінки інтелектуального капіталу, а саме - бальний метод оцінки. Він також відомий як метод системи показників (SCM). Його сутність для конкретного бізнесу

полягає в тому, що кожен окремий елемент інтелектуального капіталу даного суб'єкта господарювання має певну індикативну оцінку (зазначену експертами), порівняно з іншими елементами інтелектуального капіталу даного бізнесу, і водночас, можна динамічну. Порівняти його з компанією— конкурентом у галузі. Проте варто зазначити, що при використанні даного методу оцінки грошова вартість нематеріальних активів підприємства не оцінюється [34].

Бальний метод оцінки відноситься до групи індексних методів, що прямо вказує на те, що у центрі уваги знаходяться показники, які прямо чи опосередковано впливають на величину інтелектуального капіталу. Як зазначив канадський учений Нік Бонтіс у галузі економіки в 2001 р.: «У центрі – інтелектуальна власність та інтелектуальний капітал» [40].

Вважається, що такий підхід дозволяє провести індуктивну оцінку, яка фокусується на загальній ефективності структури інтелектуального капіталу, а також різних компонентів підприємства.

Отже, давайте поетапно розглянемо, як виглядає система оцінки інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems».

Перший етап полягає у призначенні вагового коефіцієнта кожному складовому елементу кожної підгрупи інтелектуального капіталу фірми, як буде показано нижче.

Аналіз оцінки інтелектуального капіталу використовує 5-бальну шкалу (1 бал – забезпечення відсутнє; 2 бали – недостатнє забезпечення; 3 бали – середній ступінь забезпечення; 4 бали – майже повне забезпечення; 5 балів – повне забезпечення) з використанням відповідної моделі (що дуже схожа до динамічної моделі Е. Брукінг) за такими напрямками:

- людські активи (табл. 2.1.2.);
- організаційні активи (табл. 2.1.3.);
- ринкові активи (табл. 2.1.4.);
- об'єкти інтелектуальної власності (табл. 2.1.5.).

У рамках цієї роботи ми будемо залучати експертів, які проводять такий аналіз. Функції експертів ТОВ «EPAM Systems» виконує група контролерів, що складається з керівників кожного відділу підприємства. Будемо вважати, що оцінює в загальному начальник відділу, що в значній мірі виражає думку всіх співробітників відділу.

Таблиця 2.1.2.

Оцінювання інтелектуального капіталу підприємства ТОВ «EPAM Systems»
за складовою «людський активи»

Складові елементи інтелектуального капіталу підприємства	Оцінка, бали										
	Коефіцієнт вагомості	Експерт 1	Експерт 2	Експерт 3	Експерт 4	Експерт 5	Експерт 6	Експерт 7	Експерт 8	Середня оцінка	Зважена оцінка
Людські активи											
Креативність працівників	0,13	4	5	4	5	5	5	5	4	4,6	0,6
Ініціативність працівників	0,13	4	4	4	5	3	4	4	3	3,9	0,5
Наявність досвіду у працівників	0,13	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0,65
Здатність швидко приймати нестандартні рішення	0,13	4	4	3	4	5	4	3	4	3,9	0,51
Уміння вирішувати проблеми	0,12	4	4	5	5	5	4	5	5	4,6	0,55
Лідерські якості	0,12	3	2	4	4	3	3	4	2	3,1	0,38
Здатність протистояти стресовим явищам та ситуаціям	0,12	4	5	4	3	5	4	3	4	4	0,48
Підприємницькі та менеджерські здібності керівників	0,12	4	5	4	5	5	4	4	5	4,5	0,54
Разом	1										4,21

Складено автором на основі [23]

Подальшим кроком – проведемо таку ж оцінку для критерію «організаційні активи» (табл. 2.1.3.).

Таблиця 2.1.3.

Оцінювання інтелектуального капіталу підприємства ТОВ «EPAM Systems»
за складовою «організаційні активи»

Складові елементи інтелектуального капіталу підприємства	Оцінка, бали											
	Коефіцієнт вагомості	Експерт 1	Експерт 2	Експерт 3	Експерт 4	Експерт 5	Експерт 6	Експерт 7	Експерт 8	Середня оцінка	Зважена оцінка	
Організаційні активи												
Технології, що доступні до використання на підприємстві	0,15	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0,75
Організаційна культура	0,13	4	4	4	3	5	4	4	5	4,1	0,53	
Якість управління	0,15	5	4	4	5	5	5	5	5	4,75	0,71	
Наявні інформаційні системи та їх актуальність у даний час на ринку	0,14	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0,7	
Мережеві (комунікаційні) системи, що забезпечують функціонування підприємства	0,15	5	5	5	4	5	5	5	5	4,88	0,73	
Легальність способу використання систем і комп'ютерних програм	0,15	3	4	5	4	5	4	5	4	4,25	0,64	
Мікроклімат на підприємстві	0,13	5	4	5	5	4	5	5	5	4,75	0,62	
Разом	1											4,68

Складено автором на основі [23]

Далі проведемо аналогічну оцінку для критерію «ринкові активи» (табл. 2.1.4.).

Таблиця 2.1.4.

Оцінювання інтелектуального капіталу підприємства ТОВ «EPAM Systems»
за складовою «ринкові активи»

Складові елементи інтелектуального капіталу підприємства	Оцінка, бали										
	Коефіцієнт вагомості	Експерт 1	Експерт 2	Експерт 3	Експерт 4	Експерт 5	Експерт 6	Експерт 7	Експерт 8	Середня оцінка	Зважена оцінка
Ринкові активи											
Наявність власних марок програмних продуктів	0,18	5	5	5	5	5	5	5	4	4,88	0,88

Продовження табл. 2.1.4.											
Бренд підприємства	0,18	5	5	4	4	4	4	4	4	4,25	0,77
Ринкова позицій (стосовно конкурентів)	0,18	4	5	5	5	4	5	5	5	4,75	0,86
Рівень лояльності клієнтів	0,16	4	3	5	5	4	5	4	4	4,25	0,68
Контракти в межах коопераційних зв'язків	0,15	1	1	1	2	1	2	2	2	1,3	0,19
Канали збуту продуктів та послуг	0,15	1	1	2	3	1	2	2	1	1,6	0,24
Разом	1										3,62

Складено автором на основі [23]

Останнім елементом, для якого проведемо аналогічну систему оцінювання будуть активи інтелектуальної власності (табл. 2.1.5.).

Таблиця 2.1.5.

Система оцінювання інтелектуального капіталу підприємства ТОВ «ЕРАМ Systems» за складовою «Активи інтелектуальної власності»

Складові елементи інтелектуального капіталу підприємства	Оцінка, бали											
	Коефіцієнт вагомості	Експерт 1	Експерт 2	Експерт 3	Експерт 4	Експерт 5	Експерт 6	Експерт 7	Експерт 8	Середня оцінка	Зважена оцінка	
Активи інтелектуальної власності												
Наявність комерційних таємниць	0,17	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0,85
Наявність патентів	0,16	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0,8
Наявність авторських прав	0,17	5	4	5	4	4	5	5	5	5	4,6	0,79
Наявність торгових знаків	0,16	3	4	5	4	4	4	4	4	4	4	0,64
Наявність ліцензій	0,16	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0,8
Гудвіл підприємства	0,18	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0,9
Разом	1											4,78

Складено автором на основі [23]

Таким чином, у ході нашого дослідження вдалося визначити загальну оцінку ступеня розвитку інтелектуального капіталу підприємства ТОВ «ЕРАМ Systems». (табл. 2.1.6.).

Таблиця 2.1.6.

Узагальнена оцінка стану інтелектуального капіталу ТОВ «ЕРАМ
Systems»

Напрямок забезпечення процесу наймання персоналу				
	Коефіцієнт вагомості	Значення показника	Розрахунок середньозваженого показника	Середньозважене значення
1. Людські активи	0,25	4,21	$0,25 \times 4,21$	1,05
2. Організаційні активи	0,25	4,68	$0,25 \times 4,68$	1,17
3. Ринкові активи	0,25	3,62	$0,25 \times 3,62$	0,91
4. Активи інтелектуальної власності	0,25	4,78	$0,25 \times 4,78$	1,2
Разом				4,33

Складено автором на основі [23]

Для обчислення оцінки загального стану інтелектуального капіталу ТОВ «ЕРАМ Systems», використаємо формулу [35]:

$$PP_{ик} = \alpha \cdot ЛА + \beta \cdot ОА + \gamma \cdot РА + \delta \cdot АІВ \quad (2.1.1.)$$

$PP_{ик}$ – рівень розвитку інтелектуального капіталу підприємства;

$ЛА$ – людські активи;

$ОА$ – організаційні активи;

$РА$ – ринкові активи;

$АІВ$ – активи інтелектуальної власності;

$\alpha, \beta, \gamma, \delta$ – коефіцієнти вагомості відповідних складових інтелектуального капіталу підприємства.

$$PP_{ик} = 0,25 \cdot 4,21 + 0,25 \cdot 4,68 + 0,25 \cdot 3,62 + 0,25 \cdot 4,78 = 4,33.$$

Для трактування результатів використаємо наступні значення:

$1,00 < PP_{ик} < 2,66$ – низький ступінь розвитку інтелектуального капіталу підприємства;

$2,67 < PP_{ик} < 4,32$ – середній ступінь розвитку інтелектуального капіталу підприємства;

$4,33 < PP_{ик} < 5,00$ – високий ступінь розвитку інтелектуального капіталу підприємства.

З цього можна зробити висновок, що оцінка інтелектуального капіталу ТОВ «EPAM Systems» показує, що інтелектуальний капітал підприємства має високий ступінь розвитку. Найкращий статус мали системи «активи інтелектуальної власності» та «організаційні активи», а найнижчий – система «ринкові активи».

Що стосується самої методики, то варто відзначити, що до її переваг можна віднести [36]:

- легко зрозуміти і швидко застосувати на практиці;
- встановити причинно-наслідкові зв'язки між показниками в різних сферах;
- надати можливості для ефективного використання стратегій розвитку підприємств, заснованих на знаннях;
- здатність якісно впливати на вимоги та побажання клієнтів.

Проте показники, які складають цю систему, на нашу думку, не є стабільними, а також не є «класичними» (як правило, вважаються найбільш підходящими показниками для інтелектуального капіталу), тому запровадження такої системи для оцінки інтелектуального капіталу на підприємствах вимагає постійного навчання людей і відстеження змін у зовнішньому середовищі, а також потрібно адаптувати модель до цих змін.

2.2. Оцінювання інтелектуального капіталу ТОВ «EPAM Systems»

Інформаційною базою оцінки вартості інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» є фінансова звітність компанії за 2018 – 2022 рр. (додаток Б). Необхідною є додаткова фінансова інформація про ринкові умови, в яких функціонує підприємство, яка наведена у табл. 2.2.1.

Фінансова інформація для розрахунків вартості інтелектуального капіталу компанії EPAM Systems

№ з/п	Показник	Значення
1.	Рентабельність фізичних активів	3,42%
2.	Рентабельність фінансових активів	9,23%
3.	Рентабельність нематеріальних активів	18,15%
4.	Ставка дисконтування	10,58%
5.	Середньозважена вартість капіталу (WACC)	5,88%
6.	Середньогалузева рентабельність галузі	5,10%
7.	Премія за ризик	4,70%

Складено автором на основі [23]

Розрахунки вартості інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» за допомогою різних методів здійснюються у програмному середовищі MS Excel.

1. Оцінка інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» на основі мультиплікатора MV/BV та коефіцієнта Тобіна.

Як і у разі методу MV/BV , значення коефіцієнта Тобіна може бути значною мірою завищене очікуваннями ринку, де беруть участь раціональні та нераціональні мотиви з боку різних категорій інвесторів.

Результати оцінювання інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» за допомогою мультиплікатора MV/BV та коефіцієнту Тобіна представлено на рис. 2.2.1.

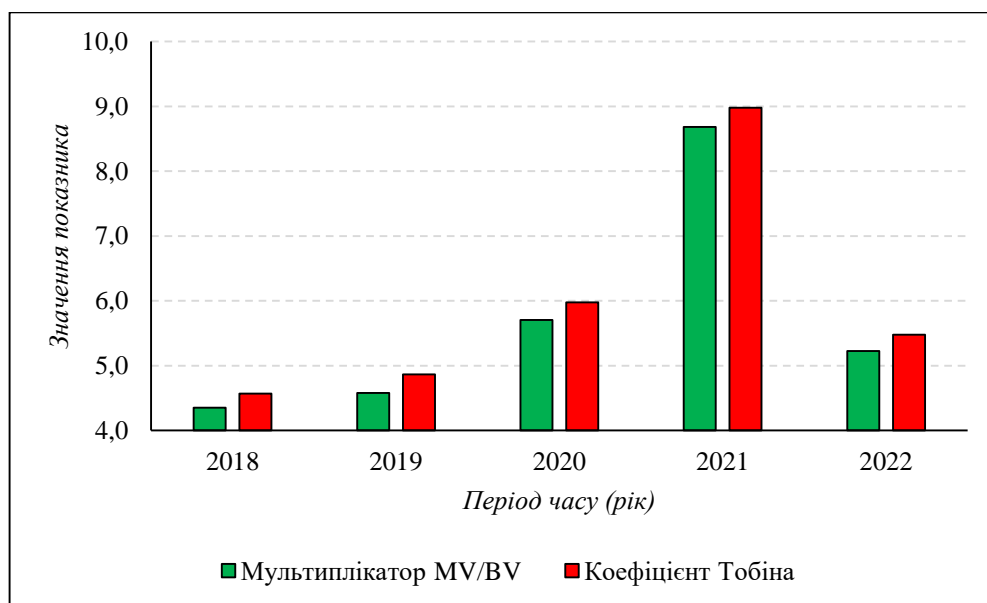

Рис. 2.2.1. Оцінка інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» за допомогою мультиплікатора MV/BV та коефіцієнту Тобіна
Складено автором на основі [23]

Значення мультиплікатора MV/BV та коефіцієнту Тобіна за 2018 – 2020 рр. ілюструють аналогічну позитивну тенденцію розвитку, але у 2022 році відбулося значене зменшення значень показників (мультиплікатора MV/BV на 39,81 %, а коефіцієнту Тобіна – на 38,97 %).

Значення коефіцієнту Тобіна є більшим одиниці, тому ринкова вартість компанії ТОВ «EPAM Systems» вище балансової вартості активів підприємства, що засвідчує відображення ринковою вартістю деяких незмірних активів компанії, які не піддаються обліку.

Високе значення коефіцієнта Тобіна для компанії ТОВ «EPAM Systems» стимулює інвесторів більше вкладати в капітал цієї компанії, бо він коштує дорожче, аніж за нього фактично заплачено.

2. Оцінка ефективності використання інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» на основі методу VAIC

Оскільки додана вартість знаходиться у безпосередньому зв'язку з сумарною величиною ресурсів, інвестованих в компанію, то спроможність компанії досягти успіху, в тому числі й в управлінні інтелектуальним капіталом, визначається сумарною ефективністю інвестованого, людського та структурного капіталу в процесі створення доданої вартості.

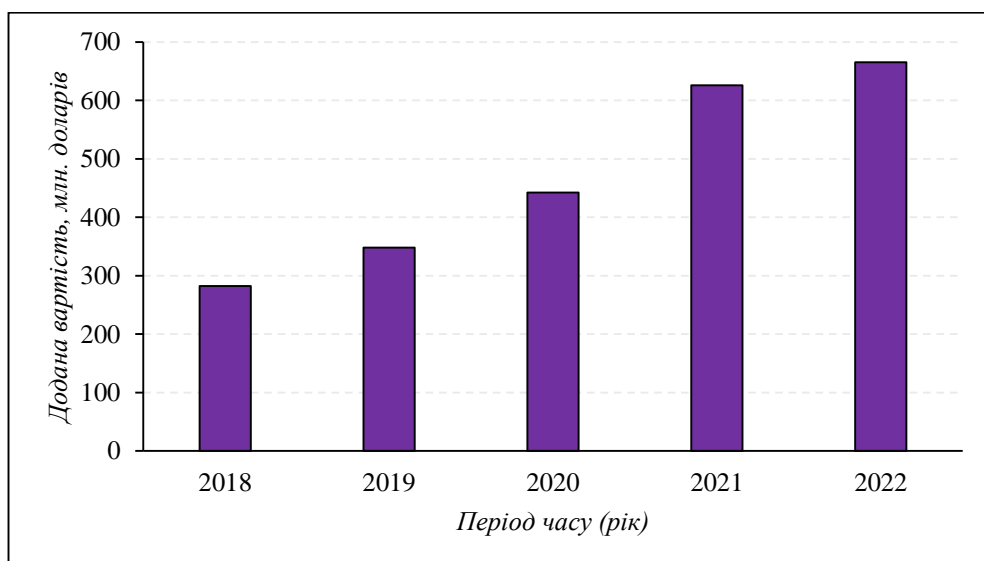

Рис. 2.2.2. Величина доданої вартості компанії ТОВ «EPAM Systems» , 2018- 2022 рр.

Складено автором на основі [23]

Розмір доданої вартості компанії ТОВ «EPAM Systems» постійно зростає (у середньому на 18,69 % кожного року), а це свідчить про економічне зростання даної компанії та її перспективу розвитку у майбутньому бізнес-середовищі.

Основні показники оцінки інтелектуального капіталу компанії за допомогою методу VAIC представлені у додатку Ж.

Найбільшу частку у структурі доданої вартості компанії ТОВ «EPAM Systems» займає людський капітал, а це свідчить про специфіку галузі (галузь інформаційних технологій), в якій існує компанія ТОВ «EPAM Systems». При цьому відбувається ефективне використання інтелектуального капіталу при одночасному зростанні кожного елементу капіталу у структурі доданої вартості.

Високі значення більшості показників ефективності використання різних форм капіталу говорить, про досить успішну траєкторію ведення бізнесу. Тому компанії потрібно зберігати існуючі позиції на ринку послуг програмного забезпечення.

Підсумковим показником методики VAIC є коефіцієнт доданої вартості інтелектуального капіталу, динаміка якого за період 2018 – 2022 рр., наведена на рис. 2.2.3.

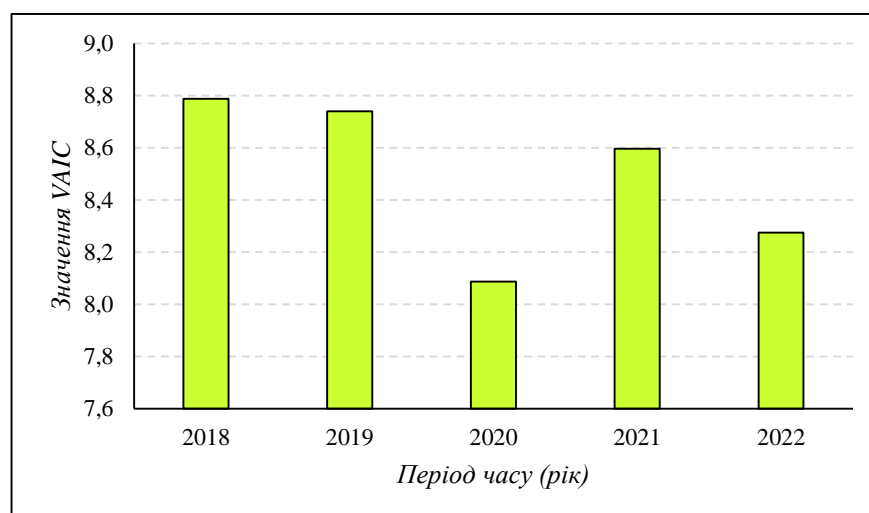

Рис. 2.2.3. Динаміка коефіцієнту доданої вартості інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems», 2018 – 2022 рр.

Складено автором на основі [23]

Коефіцієнт доданої вартості інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» має тенденцію до поступового зменшення, а це дозволяє стверджувати, що компанія втрачає можливості для підтримки подальшого розвитку у ІТ-галузі, тому їй необхідне коригувати власну стратегію розвитку та намагатися зберегти сильну ринкову позицію серед потенційних клієнтів.

3. Оцінка вартості інтелектуального капіталу та комплексної оцінки компанії ТОВ «EPAM Systems» на основі методу КСЕ

Основні показники оцінки інтелектуального капіталу компанії за допомогою методу КСЕ представлені у додатку 3.

Відповідно до методики КСЕ, компанія ТОВ «EPAM Systems» у 2018 – 2021 рр. отримує прибутки від володіння і використання нематеріальних активів. Також вона отримує прибутки від генерації фінансових та фізичних активів, це явище пояснюється функціональними особливостями діяльності компанії ТОВ «EPAM Systems» у сфері надання ІТ-послуг. Також відбувається поступове зростання комплексної вартості компанії ТОВ «EPAM Systems» (на 20,34 % кожного року протягом періоду 2018 – 2021 рр.).

Величина інтелектуального капіталу ТОВ «EPAM Systems» за методикою КСЕ, а також розрахований на цій же основі мультиплікатор MV/CV наведений на рис. 2.2.4.

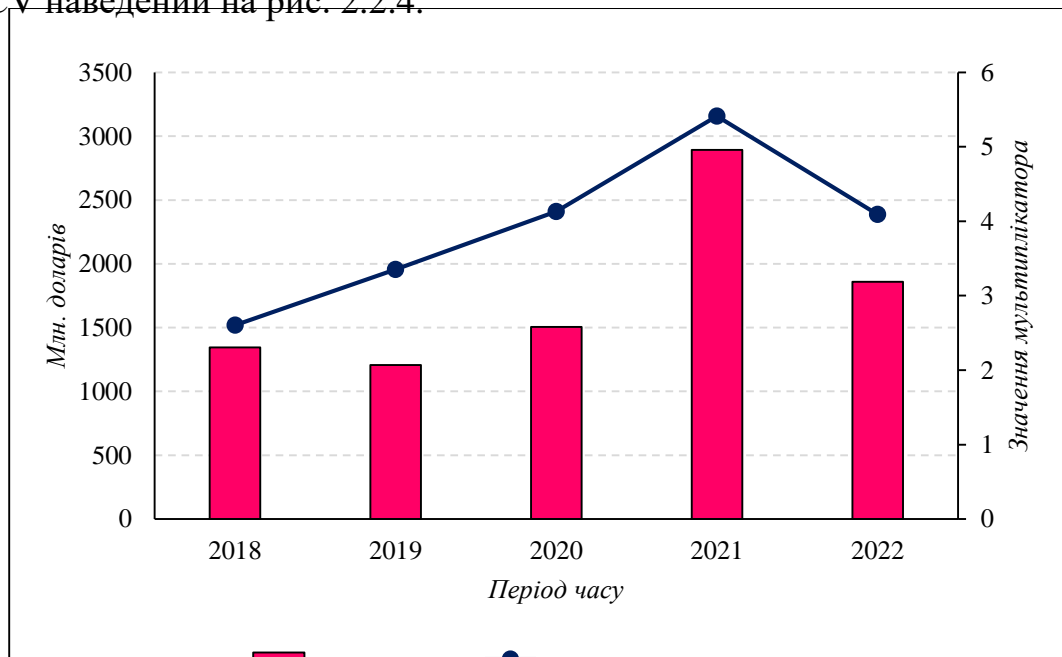

Рис. 2.2.4. Величина інтелектуального капіталу та мультиплікатору MV/CV ТОВ "EPAM Systems", 2018-2022 рр. Складено автором на основі [23]

Використання методики КСЕ, дозволяє стверджувати, що величина інтелектуального капіталу має позитивний тренд.

Причиною зростання величини інтелектуального капіталу за методикою КСЕ є прибуток від генерації нематеріальних активів та інших комплексних елементів інтелектуального.

Економічними причинами зростання є збільшення популярності програмного забезпечення серед цільових користувачів та зростання якості надання консалтингових послуг.

Мультиплікатор MV/CV за методикою КСЕ дозволяє стверджувати, що акції компанії ТОВ «EPAM Systems» є переоціненими з боку інвесторів ($MV/CV > 1$), тому формується потенційна можливість вдалого інвестування у діяльність компанії.

4. Визначення вартості інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» на основі методів CIV та ROA

Одним з методів оцінки інтелектуального капіталу є *метод CIV*, який базується на тезі про те, що інвестиції у фізичний капітал можуть забезпечити лише середньогалузеву прибутковість. При цьому, прибутковість будь-якої компанії, яка перевищує середньогалузеву, спричинена функціонуванням інтелектуального капіталу.

Основні показники оцінки інтелектуального капіталу компанії за допомогою методу CIV представлені у додатку І.

У розрахунках використовуються середні величини, що зменшує точність розрахунку, а також нівелює можливість визначення поточних тенденцій.

Однією з головних проблем даного методу є його залежність від рентабельності активів, яка для одних компаній може бути завищеною, а для інших – заниженою. Це також зумовлено тим, що середні величини рентабельності активів не виявляють зовнішніх факторів впливу.

Середня рентабельність активів компанії (16,23 %) перевищує середньогалузеву рентабельність активів (5,10 %), тоді компанія ТОВ «ЕРАМ Systems» має надлишковий прибуток у сумі 269,94 млн. доларів, після оподаткування сума надлишкового прибутку складає 239,04 млн. доларів.

Вартість інтелектуального капіталу компанії ТОВ «ЕРАМ Systems» складає 4065,34 млн. доларів.

Величина надлишкового прибутку можливо буде спрямована на реалізацію перспективних проектів компанії у сфері створення інтернет-контенту, також ці кошти можуть бути спрямовані на модернізацію програмного забезпечення.

Основні показники оцінки інтелектуального капіталу компанії за допомогою методу ROA представлені у додатку І.

Для оцінки інтелектуального капіталу за методом ROA, необхідно розрахувати прибуток, який генерується інтелектуальним капіталом компанії, та порівняти його з його вартістю.

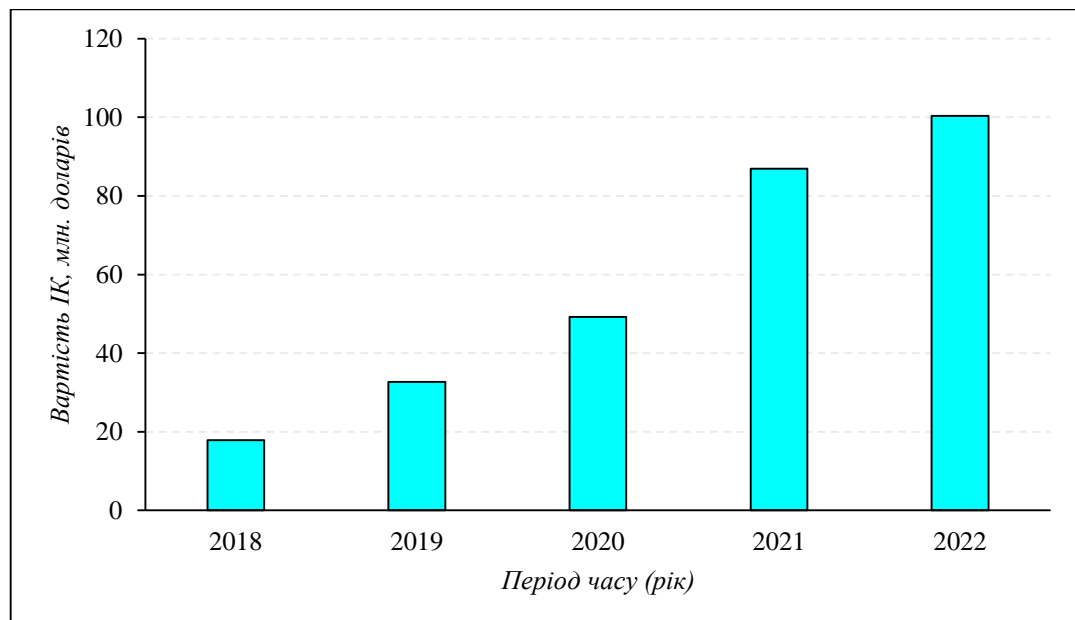

Рис. 2.2.5. Динаміка інтелектуального капіталу компанії ТОВ «ЕРАМ Systems» з використанням методу ROA, 2018 – 2022 рр.

Складено автором на основі [23]

Використання методу ROA дозволяє ідентифікувати поступове зростання вартості інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» за період 2018 – 2022 рр. (в середньому, інтелектуальний капітал компанії зростає на 41,19 % щорічно).

Застосування методу ROA для оцінки інтелектуального капіталу має свої обмеження, оскільки він не враховує всіх факторів, що впливають на створення та збільшення вартості інтелектуального капіталу компанії. Тому, для більш точної оцінки, можуть використовуватись інші методи, такі як метод оцінки доходів або порівняльного аналізу.

5. Визначення вартості інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» на основі методу РОКМ. Оцінка економічної доданої вартості підприємства.

Ідея полягає в тому, що цінність створюється тоді, коли рентабельність використовуваного економічного капіталу фірми перевищує вартість цього капіталу.

Відповідно до значень цих показників, можемо стверджувати, що величина NOPAT та інвестований капітал за період 2018 – 2022 рр. постійно зростають, а це призводить до зростання чистої рентабельності інвестованого капіталу.

Динаміка економічної доданої вартості (EVA) та вартості інтелектуального капіталу (метод РОКМ) компанії EPAM Systems за 2018 – 2022 рр. представлена на рис. 2.2.6.

Ситуація з показником EVA для компанії ТОВ «EPAM Systems» є позитивною, оскільки величина економічної доданої вартості є додатною і має усі перспективи до подальшого зростання, а це є потенційними можливостями для стратегічного розвитку компанії.

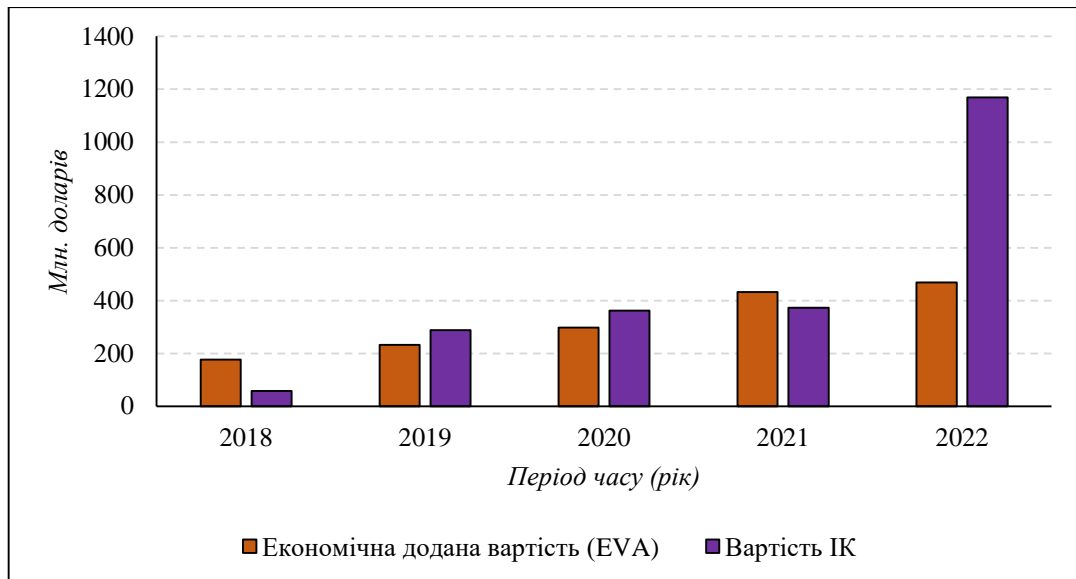

Рис. 2.2.6. Динаміка економічної доданої вартості та вартості інтелектуального капіталу (метод ROKM) ТОВ «EPAM Systems», 2018-2022 рр. Складено автором на основі [23]

Варто також зазначити, що потенціал компанії ТОВ «EPAM Systems» за досліджуваній період істотно зростає, тому для підтримки сформованого тренду для EVA необхідно [36]:

- продовження збільшення операційного прибутку при постійних витратах на капітал;
- додаткове інвестування в проекти, чия рентабельність вище витрат на залучення грошей;
- вивільнення капіталу. Якщо компанія вкладала гроші в діяльність або майно, дохід від яких не покриває витрати на капітал, вона може реалізувати цей ресурс і отримати кошти.

Цінність EVA полягає в тому, що вона надає компанії можливість визначити, чи вдалим було її інвестування в діяльність, і як можна покращити її ефективність. Це може допомогти компанії зорієнтуватися на досягнення максимального прибутку при мінімальних витратах, та зробити більш обґрунтовані рішення щодо інвестування капіталу.

6. Комплексна оцінка інтелектуального капіталу

Оцінка інтелектуального капіталу може допомогти покращити фінансову звітність компанії, зокрема, у випадку, коли оцінка може допомогти розкрити раніше приховані аспекти інтелектуального капіталу.

Загальна характеристика результатів оцінки інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» представлена у додатку Й.

Використання кожного методу при оцінці інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» має свої специфічні недоліки та обмеження, тому необхідним є проведення комплексної оцінки вартості інтелектуального капіталу з використанням системи критеріїв, які оцінюються професійними експертами.

Для проведення комплексної оцінки інтелектуального капіталу необхідно застосувати методику Бендикова-Джамає. Результати використання методики Бендикова-Джамає для оцінки інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» представлено у додатку Г.

Графік характеризує як поточний стан компанії, а й напрям стратегії її розвитку. Маючи аналогічні дані щодо конкуруючих або суміжних компаній, ви отримуєте можливість порівнювати компанії один з одним, їх відносні переваги та недоліки, можливості одних із можливостями інших компаній.

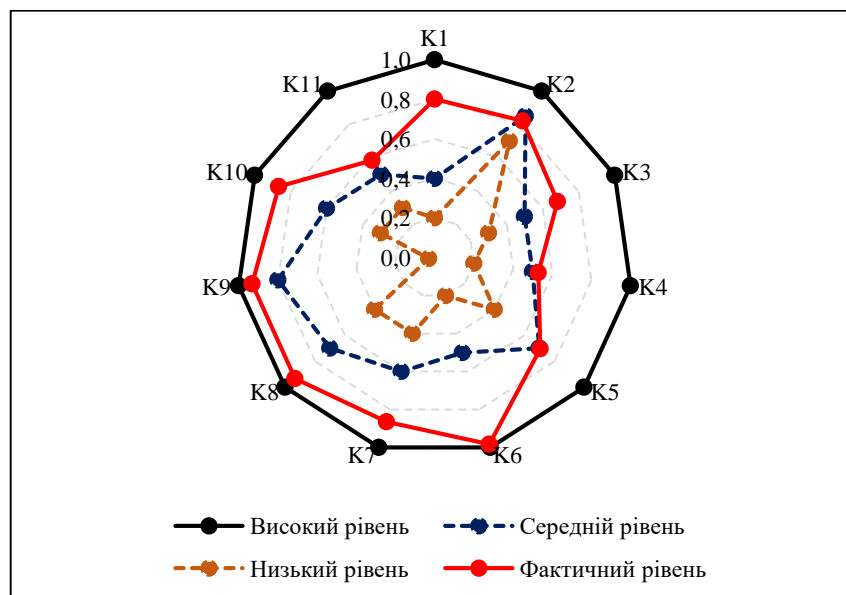

Рис. 2.2.7. Графічна інтерпретація комплексної оцінки інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems»

Складено автором на основі [23]

Цей метод дозволяє порівнювати розвиток компанії за кілька років та обґрунтовано оцінювати прогрес чи деградацію компанії, виявляти та виправляти небезпечні відхилення від нормального стану.

При цьому важливо пам'ятати, що комплексна оцінка вартості інтелектуального капіталу є дуже відносною і залежить від багатьох факторів, таких як галузь, конкурентна ситуація, стан економіки та інші. Тому, різні експерти можуть дійти до різних висновків про вартість інтелектуального капіталу.

Незважаючи на це, комплексна оцінка вартості інтелектуального капіталу може бути корисним інструментом для бізнесу, що допоможе компанії зрозуміти її сильні та слабкі сторони, а також ризики та можливості на ринку. Оцінка може бути використана для прийняття стратегічних рішень, таких як залучення інвесторів, продаж компанії або розширення бізнесу.

Таким чином, було проаналізовано діяльність ТОВ «EPAM Systems» на IT-ринку та охарактеризовано її складові інтелектуального капіталу і визначено, що підприємство має високий ступінь розвитку інтелектуального капіталу. Найвищі показники отримали системи «активи інтелектуальної власності» та «організаційні активи», а останнім за розвитком стала система «ринкові активи».

Також у практичній частині роботи охарактеризовано фінансову інформацію про ринкові умови, у яких веде свою діяльність підприємство. Було проведено методичні розрахунки вартості капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» з допомогою різноманітних методів. За результатами комплексної оцінки інтелектуального капіталу компанії можна стверджувати, що отримані результати в більшості мають високі показники і лише декілька середнього рівня, а це можна розцінювати, як зони для подальшого вдосконалення та поліпшення в майбутньому.

РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ТОВ «EPAM Systems»

3.1. Обґрунтування стратегії розвитку інтелектуального капіталу ТОВ «EPAM Systems»

Стратегія інтелектуального капіталу може стати одним з головних факторів розвитку підприємства та гарантувати конкурентоспроможність. Стратегія інтелектуального капіталу допомагає компаніям максимально використовувати інтелектуальні активи для досягнення стратегічних цілей, таких як: розширення ринків, покращення якості продукції, удосконалення виробничих процесів та збільшення інновацій.

Складне середовище оцінки інтелектуального капіталу вимагає коригування підходів до стратегічного управління для подальшого обґрунтування стратегій інтелектуального капіталу.

Метод багатокритеріального аналізу дозволяє комплексно оцінити інтелектуальний капітал та його складові та на цій основі сформулювати стратегію його розвитку.

У рамках дослідження були визначені найбільш прийнятні альтернативи компанії ТОВ «EPAM Systems» щодо оцінки інтелектуального капіталу та побудови стратегії його розвитку шляхом встановлення зв'язку між запропонованими альтернативами (факторами), тобто які найбільше впливають на інтелектуальний капітал компанії, а також на його складові.

Далі проведемо ранжування одержаних альтернатив з застосуванням методів багатокритеріального аналізу LINMAP [17] та TOPSIS [17], які відрізняються між собою алгоритмом визначення оптимального порядку альтернатив. Так, в основі методу LINMAP (Linear Programming Technique for Multidimensional Analysis of Preference) лежить розрахунок відстані в багатомірному просторі критеріїв між точкою, яка відповідає ідеальній альтернативі, та точкою, що відповідає альтернативі, яка розглядається [17]. У

рамках дослідження провели ранжування обраних альтернатив з допомогою методу TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution), що базується на концепції, що обрана альтернатива повинна мати найменшу відстань до ідеально-позитивного рішення й найбільшу – до ідеально-негативного рішення, враховуючи критерійні обмеження [17].

Спершу скористаємося методом LINMAP:

Таблиця 3.1.1.

Інформація про дані кожної з альтернатив

Альтернативи	Критерії							
	Адаптивність	Забезпеченість ресурсами	Досягнення синергетичного ефекту	Рівень інф. забезпечення	Нормативно-методична підтримка	Ризикованість	Рівень мотивації до співробітництва з зовн. партнерами	Рівень взаємодії в системі ІК
Вага	0.2	0.2	0.2	0.1	0.05	0.1	0.05	0.1
Людський капітал	8	7	7	8	6	5	8	6
Структурний капітал	10	5	5	7	6	8	9	7
Ринковий капітал	9	6	6	5	6	7	10	7
Ukj	15.65	10.49	10.49	11.75	10.39	11.75	15.65	11.58

Складено автором

Кожну з альтернатив було оцінено експертним шляхом відповідно до визначених критеріїв від 1 до 10, де 1 - неважливо, не має великого впливу, 10 – має дуже значний вплив. Нормалізуємо матрицю рішень. Для цього знайдемо x_2 та $U_{kj} = \frac{x_{kj}}{\sqrt{\sum_{k=1}^n x_{kj}^2}}$

Тоді нормалізована матриця матиме вигляд:

Таблиця 3.1.2.

Нормалізована матриця

Альтернативи	Критерії							
	Адаптивність	забезпеченість ресурсами	Досягнення синергетичного ефекту	Рівень інф забезпечення	Нормативно-методична підтримка	Ризикованість	Рівень мотивації до співробітництва з зовнішніми партнерами	Рівень взаємодії/інтегрованості в систему ІК
Вага	0.2	0.2	0.2	0.1	0.05	0.1	0.05	0.1
Людський капітал	0.51	0.67	0.67	0.68	0.58	0.43	0.51	0.52
Структурний капітал	0.64	0.48	0.48	0.60	0.58	0.68	0.57	0.60
Ринковий капітал	0.57	0.57	0.57	0.43	0.58	0.60	0.64	0.60
A+	0.64	0.67	0.67	0.68	0.58	0.43	0.51	0.52

Складено автором

Далі визначимо ідеальні альтернативи. Для цього, в стовпчику з монотонно зростаючим критерієм визначимо найбільше значення, в стовпчику з монотонно спадним критерієм визначимо найменше значення. Таким чином, фіолетовим виділено значення для монотонно зростаючих критеріїв, жовтим – монотонно спадним.

Тепер обчислимо для кожної з альтернатив показник, що демонструє ступінь її близькості до «ідеальної» альтернативи.

Таблиця 3.1.3.

Ступінь близькості до «ідеальної» альтернативи

S_i	Ранг
0.0571	1
0.1508	3
0.1242	2

Складено автором

Таким чином, множина альтернатив може бути ранжована відповідно до значень S_i , а саме: людський, ринковий, структурний капітал.

Це означає, що компанія у складенні своєї стратегії розвитку для інтелектуального капіталу повинна в першу чергу зважати на людський капітал, потім приділити увагу ринковому капіталу, оскільки саме він є сукупністю зв'язків підприємства із зовнішнім середовищем та його представленням там за допомогою ділової репутації та бренду компанії, а це у свою чергу сприяє підвищенню прибутковості організації та набуттю конкурентних переваг. У свою чергу, структурний капітал теж має важливе значення, бо він передбачає включення патентів, ліцензій, організаційної структури, баз даних та електронних мереж.

Перейдемо до методу TOPSIS. Оцінили альтернативи аналогічно до таблиці 3.1.4., далі нормалізуємо матрицю.

Таблиця 3.1.4.

Нормалізована матриця

Альтернативи	Критерії							
	Адаптивність	забезпеченість ресурсами	Досягнення синергетичного ефекту	Рівень інф забезпечення	Нормативна методична підтримка	Ризик ованіс ть	Рівень мотивації до співробітництва з зовнішніми партнерами	Рівень взаємодії/інтегрованості в систему ІК
Вага	0.2	0.2	0.2	0.1	0.05	0.1	0.05	0.1
Людський капітал	0.51	0.67	0.67	0.68	0.58	0.43	0.51	0.52
Структурний капітал	0.64	0.48	0.48	0.60	0.58	0.68	0.57	0.60
Ринковий капітал	0.57	0.57	0.57	0.43	0.58	0.60	0.64	0.60

Складено автором

Тепер побудуємо зважену нормалізовану матрицю рішень, помноживши кожен стовбець нормалізованої матриці на відповідний ваговий коефіцієнт.

Таблиця 3.1.5.

Зважена матриця

Альтернативи	Критерії							
	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8
A1	0.10	0.13	0.13	0.07	0.03	0.04	0.03	0.05
A2	0.13	0.10	0.10	0.06	0.03	0.07	0.03	0.06
A3	0.11	0.11	0.11	0.04	0.03	0.06	0.03	0.06

Складено автором

Тепер визначимо ідеально позитивне та ідеально негативне рішення:

Таблиця 3.1.6.

Ідеально позитивне та ідеально негативне рішення

A+	0.13	0.13	0.13	0.07	0.03	0.04	0.03	0.05
A-	0.10	0.10	0.10	0.04	0.03	0.07	0.03	0.06

Складено автором

Далі обчислимо ступінь близькості та відносної близькості до “ідеального” рішення:

Таблиця 3.1.7.

Ступінь близькості та відносної близькості до “ідеального” рішення

S+	S-	Ri
0.026	0.066	0.720
0.061	0.031	0.336
0.044	0.031	0.413

Складено автором

Таким чином, множина альтернатив може бути ранжирована так: людський, ринковий, структурний капітал. Отримали таку ж пріоритетність альтернатив як і при першому методі багатокритерійного аналізу LINMAP, а це додатков свідчення того, що у розробці стратегії для майбутнього розвитку інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» найважливішим є людський капітал з досвідом та вміннями всіх працюючих працівників, а

також потенційних кандидатів, які є на ринку. Далі варто приділити належну увагу ринковому та структурному капіталу та узгодивши між собою всі аспекти та їх пріоритетність обрати максимально оптимальну стратегію розвитку.

Отже, сучасна система управління інтелектуального капіталу інноваційно орієнтованих підприємств спирається на потужний методичний інструментарій його оцінювання. Отримані результати дослідження доводять перспективність адаптованого використання ряду методів стратегічного управління, зокрема методів багатокритерійного аналізу TOPSIS і LINMAP. Напрями подальших досліджень окреслюються питаннями апробації використання інших методів багатокритеріального аналізу для підвищення обґрунтованості прийняття управлінських рішень щодо стратегічного розвитку інтелектуального капіталу, а також виокремлення пріоритетності розвитку складових інтелектуального капіталу для розробки успішної стратегії.

3.2. Організаційні заходи по реалізації стратегії розвитку інтелектуального капіталу підприємства

Складення стратегії розвитку складових інтелектуального капіталу є дієвим засобом підвищення його вартості, це створює передумови для розвитку компанії в пріоритетних для неї напрямках. Розглянемо, які ж організаційні заходи можемо запропонувати, виходячи з опрацьованих методів оцінки інтелектуального капіталу ТОВ «EPAM Systems».

Проаналізуємо стратегію розвитку людського капіталу, оскільки в результаті проведених оцінок за методами багатокритерійного аналізу, ми визначили його як основних пріоритет у розробці стратегії для інтелектуального капіталу компанії в цілому.

Важливо постійно проводити оцінку людського капіталу, розглядаючи аспекти, наведені в табл. 3.2.1.

Таблиця 3.2.1.

Аспекти для розвитку людського капіталу [2]

Придбання	Зміст
<ul style="list-style-type: none"> - Розраховувати витрати на найми - Час на заповнення робочого місця - Число заміщень на певний період часу - Відслідковувати продуктивність нових співробітників (впровадження крі, систем моніторингу) 	<ul style="list-style-type: none"> - Загальні витрати на людський капітал (відсоток витрат на діяльність, включаючи витрати на термінову робочу силу) - Середня зарплата співробітника - Витрати на пільги (відсоток від всіх витрат на компенсацію праці) - Середній бал діяльності в порівнянні із прибутком на еквівалент повної зайнятості
Збереження	Розвиток
<ul style="list-style-type: none"> - Загальний рівень звільнень з компанії, (їх причини, аналітика) - Відсоток добровільних звільнень співробітників (за бажанням співробітника з нормованим і ненормованим робочим днем) - Відсоток звільнень серед керівників вищої ланки - Витрати на плинність кадрів - Задоволення від роботи (опитування працівників) 	<ul style="list-style-type: none"> - Витрати на навчання - Загальна кількість годин навчання - Середнє число годин навчання на співробітника - Години навчання на групу вакансій - Коефіцієнт окупності інвестицій від навчання - Залученість співробітників (опитування)

Функція «придбання» описує вартість найму нових співробітників, закриття вакансій і відстеження плинності кадрів.

Функція «зміст» описує широкий спектр діяльності, в основному зосереджену на виплаті заробітної плати та наданні пільг. Використовує комбінацію коефіцієнтів витрат, щоб контролювати зарплати та виплати.

Функція «розвиток» у моделі оцінки управління людським капіталом орієнтована на оптимізацію витрат на діяльність, пов'язану з підготовкою та навчанням співробітників.

Функція «збереження» полягає в основному у втриманні й збереженні особливо цінних працівників підприємства. За допомогою різноманітних

соціальних програм та матеріального заохочення керівники підприємств допомагають утримувати найцінніших для бізнесу працівників.

Основними напрямками стратегії розвитку людського капіталу є підвищення якості та продуктивності працівників, забезпечення зростання конкурентоспроможності організації та реалізація стратегічних цілей, зокрема [33]:

- опанування нових навичок та знань. Це може бути досягнуто за допомогою навчання на курсах, тренінгах, семінарах, вебінарах, або в рамках корпоративної академії;
- мотивація працівників. Мотивація може бути реалізована шляхом надання працівникам бонусів, підвищення зарплат, розширення можливостей кар'єрного зростання, доручення відповідальних завдань та проектів;
- розвиток лідерських якостей. Це можливе навчання керівників навичкам ефективного управління, співробітництва та розвитку команди;
- створення сприятливого середовища роботи. Проведення тренінгів з покращення комунікації внутрішньої та зовнішньої комунікації, розвитку культури корпоративної відповідальності та ін;
- розвиток гнучкості та адаптивності. Вивчення альтернативних та розширення гнучких форм роботи, наприклад, дистанційної роботи, а також за допомогою розвитку навичок адаптації до змін;
- опанування нових технологій та методологій розробки програмного забезпечення.

Таким чином, компанія ТОВ «EPAM Systems», яка спеціалізується на розробці програмного забезпечення та ІТ-консалтингу, розробка стратегії людського капіталу є дуже важливим фактором для досягнення успіху та підтримки конкурентної переваги на ринку.

Стратегія розвитку людського капіталу може допомогти компанії залучити та утримати талановитих і досвідчених фахівців, які матимуть знання та навички, необхідні для розробки високоякісних продуктів і надання високопрофесійного обслуговування клієнтів. Навчання та професійний

розвиток можуть допомогти компанії опанувати передові технології та інструменти, які покращують якість продукції та скорочують час на розробку.

Розглянемо також заходи з стратегії розвитку ринкового капіталу підприємства ТОВ «ЕРАМ Systems» які побудовані на його складових, які і формують стратегія з розвитку (рис. 3.2.1).

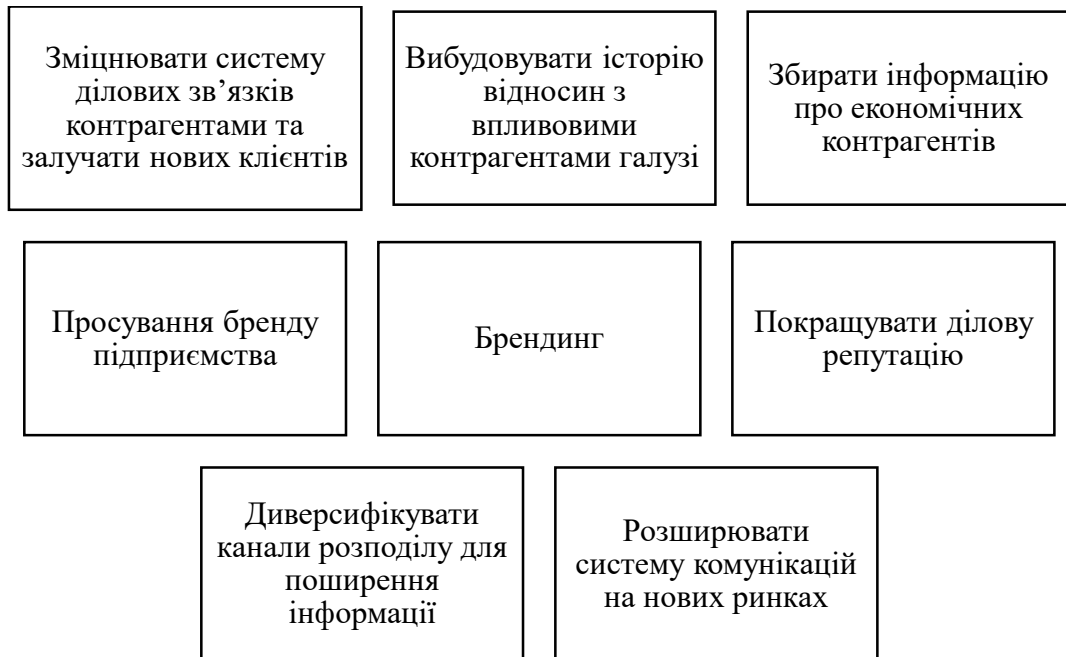

Рис. 3.2.1. Стратегія розвитку ринкового капіталу

**Складено автором на основі [21]*

- зміцнювати систему ділових зв'язків з економічними контрагентами та залучати нових клієнтів;
- вибудовувати історію відносин з впливовими економічними контрагентами в галузі;
- збирати інформацію про економічних контрагентів (з якими вже взаємодіє компанія та потенційних партнерів);
- просування бренду підприємства та його продукції;
- брендинг;
- покращувати ділову репутацію та імідж підприємства;
- диверсифікувати канали розподілу для поширення інформації про компанію;

– розширювати система комунікацій на нових ринках та вже існуючих, де вже здійснюється діяльність.

Партнерські стосунки з економічними контрагентами, увага до постійних клієнтів стають запорукою стабільної діяльності компанії в умовах кризи. Уміння впроваджувати інноваційні рішення в системі управління взаємовідносинами допомагає бізнесу розвивати його найбільш сильні сторони, виявляти слабкі місця та ефективно їх усувати, підвищувати здатність протистояти зовнішнім загрозам і протистояти внутрішнім кризовим явищам економіки.

Ефективне та інноваційне управління зовнішніми відносинами допоможе підприємству збільшити прибуток на основі наявного потенціалу, налагодити канали комунікації та краще взаємодіяти із зовнішнім середовищем.

Третім по пріоритетності було визначено структурний капітал, але не можна виключати його важливість для стратегії розвитку інтелектуального капіталу ТОВ «EPAM Systems».

Структурний капітал - це частина капіталу компанії, яка включає всі її організаційні, технологічні та технічні системи, процедури та стандарти. Цей капітал є важливою частиною розвитку стратегії інтелектуального капіталу компанії. Організаційні структури та процеси допомагають компанії забезпечити ефективне використання її інтелектуального капіталу.

ІТ-компанії мають особливі вимоги до структурного капіталу, оскільки це галузь, де технології та процеси розвитку швидко змінюються. Ось деякі дії, які можуть допомогти ТОВ «EPAM Systems» розвинути структурний капітал для розробки стратегії інтелектуального капіталу:

– розробка та впровадження процесів розробки програмного забезпечення (SDLC). SDLC — це цикл процесу для розробки програмного забезпечення. Впровадження SDLC допоможе ІТ-компаніям гарантувати, що всі проекти розробляються з дотриманням вимог якості та безпеки;

– впровадження системи контролю версій. Система контролю версій допоможе ІТ-компаніям зберігати копію програмного коду та

відстежувати всі внесені зміни. Це допоможе зберегти якість коду та забезпечить більш ефективний процес розробки;

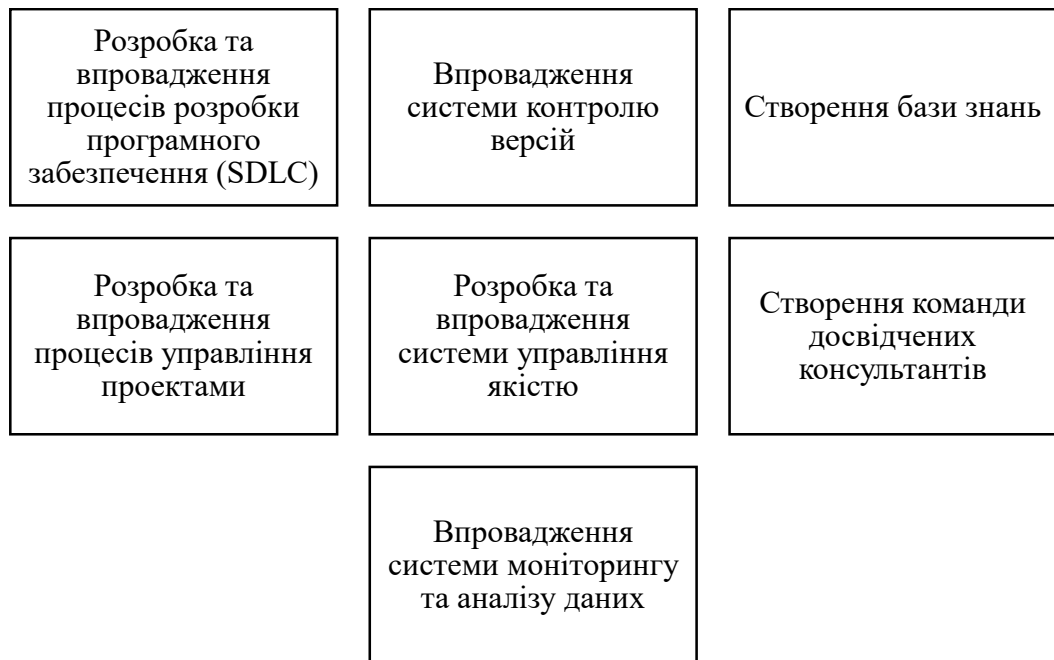

Рис. 3.2.2. Стратегія розвитку структурного капіталу

Складено автором

– створення бази знань. ІТ-компанії можуть створити базу знань, яка містить важливу інформацію про технічні процеси, стандарти, інструменти та процедури. Цю базу знань можна використовувати для підтримки навчання нових співробітників і збереження важливих знань, коли співробітники виходять на пенсію або залишають компанію;

– розробка та впровадження процесів управління проектами. Управління проектами допоможе ІТ-компаніям забезпечити виконання всіх проектів відповідно до специфікацій, вчасно та в рамках бюджету. Крім того, управління проектами допоможе забезпечити звітність і співпрацю з клієнтами;

– розробка та впровадження системи управління якістю. Система управління якістю допоможе ІТ-компаніям забезпечити відповідність усіх продуктів і послуг вимогам якості. Це може включати процедури тестування, контроль якості та забезпечення безпеки;

– створення команди досвідчених консультантів. ІТ-компанії можуть створити команду досвідчених консультантів, які можуть надавати рекомендації щодо технологічних процесів і стратегій розробки продуктів. Це допоможе забезпечити високий рівень технічної експертизи та забезпечити впровадження найкращих практик;

– впровадження системи моніторингу та аналізу даних. Системи моніторингу та аналізу даних також дозволять вам збирати та аналізувати дані про продукти, процеси та клієнтів. Це може допомогти ІТ-компаніям приймати кращі рішення, забезпечити більш ефективні процеси розробки продукту та підвищити задоволеність клієнтів.

Таким чином, що для успішної розробки стратегії розвитку інтелектуального капіталу компанії необхідно визначити всі складові інтелектуального капіталу і врахувати їх пріоритетність. Зокрема, потрібно звернути увагу на людський капітал, ринковий капітал і структурний капітал. Рекомендації та стратегічне спрямування мають бути розроблені для кожного складника інтелектуального капіталу окремо. Наприклад, для людського капіталу можуть бути розроблені заходи щодо підвищення кваліфікації працівників, для ринкового капіталу - заходи щодо збільшення долі ринку, а для структурного капіталу - заходи щодо оптимізації виробничих процесів.

Отже, визначення пріоритетів та розробка стратегії розвитку інтелектуального капіталу є важливим етапом для забезпечення успішності компанії на ринку. Комплексні заходи, спрямовані на підвищення якості інтелектуального капіталу компанії, можуть допомогти збільшити її конкурентоспроможність і зайняти лідерські позиції на ринку.

ВИСНОВКИ

Для ефективного управління інтелектуальним капіталом компанії необхідно проводити систематичну оцінку на всіх рівнях управління та в усіх структурних секторах організації. Це дозволяє встановити об'єктивні показники рівня розвитку інтелектуального капіталу, сформулювати стратегії управління ним і прийняти рішення щодо його використання.

Використання методичного підходу до оцінки інтелектуального капіталу дозволяє визначити його потенціал та слабкі сторони, відстежувати динаміку змін, забезпечити конкурентну перевагу на ринку та підвищити прибутковість організації. Таким чином, ефективне управління інтелектуальним капіталом є ключовою складовою успішної діяльності підприємства.

Було проаналізовано складові інтелектуального капіталу ТОВ «EPAM Systems», його позиції на IT-ринку, а також проведено розрахунки вартості інтелектуального капіталу компанії різними методами оцінювання.

Також було охарактеризовано за допомогою методів багатокритерійного аналізу TOPSIS і LINMAP складові інтелектуального капіталу та проранжовано відповідно до пріоритетності, з точки зору формування стратегії розвитку інтелектуального капіталу. Було визначено такий порядок альтернатив: людський, ринковий, структурний капітал.

У розробленні стратегії для подальшого розвитку інтелектуального капіталу компанії ТОВ «EPAM Systems» найбільш пріоритетним буде людський капітал з досвідом та вміннями всіх працюючих працівників, а також досвід потенційних кандидатів, які є на ринку. Належну роль відіграють ринковий та структурний капітал. В роботі було розроблено комплексні рекомендації для відповідних складових інтелектуального капіталу компанії для забезпечення його розширеного відтворення та підвищення ефективності використання.

Список використаних джерел

1. Білов Г. О. Теоретичний аспект та класифікації інтелектуального капіталу підприємства / Г. О. Білов [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2008/99-86-17.pdf>
2. Бояринова К. О. Інтелектуальний капітал як інструмент інноваційного розвитку підприємства / К. О. Бояринова, Т. М. Бацалай // Проблеми системного підходу в економіці. 2009. № 4 [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_4/Bacalay_409.htm
3. Волошенко О. Навіщо нам потрібна збалансована система показників (Balanced Scorecards) / О. Волошенко. 2008.
4. Волощук Л.О. Методичні основи оцінки інтелектуального капіталу машинобудівного підприємства / Л.О. Волощук, Л.В. Скороходова, О.М. Церковна // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. Одеса : Вид-во ОНЕУ. 2011. Вип. 3 (43). С. 220-226.
5. Гладкий Ю. В., Шестаков О. О. Формування інтелектуального капіталу підприємства в умовах глобалізації економіки. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2015. Т. 6.
6. Державна служба інтелектуальної власності України: офіційний веб-сайт. URL: <http://www.uipv.org/>. (дата звернення 18.10.2021).
7. Державна служба статистики в Україні. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 18.10.2021).
8. Держевецька М. А. Системи управління інтелектуальним капіталом машинобудівного підприємства. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2017. № 4–5. С. 97–98.
9. Дмитрів К. І. Методи та принципи управління об'єктами інтелектуальної власності / К. І. Дмитрів // Інвестиції: практика та досвід 2010. № 10. С. 33-35.

10. Драпак, В. (2012). Основи інтелектуального капіталу. Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія".

11. Житченко Г.О. Сутність та визначення поняття «інтелектуальний капітал». Економіка і суспільство. 2017. Випуск № 12. С. 255-259.

12. Іванова Н. Ю. Інтелектуальний капітал та його роль у формуванні конкурентних переваг підприємства. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2017. № 3

13. Інноваційне підприємництво: креативність, комерціалізація, екосистема : навч. посіб. для ВНЗ / Ю. М. Бажал, І. В. Бакушевич, У. Венесаар, Т. Ю. Гораєва, Г. С. Григор'єв; ред.: Ю. Бажал М. Київ : Пульсари, 2015. 278 с.

14. Ковальова І. В., Біла Л. В. Інтелектуальний капітал в умовах глобалізації економіки. Економіка та держава. 2014. № 3.

15. Колесніченко Н. В., Лобачева І. С. Інтелектуальний капітал як основа розвитку інноваційної економіки. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. 2016. № 19.

16. Комар М. М., Белоус В. О. Інтелектуальний капітал як фактор конкурентоспроможності підприємств. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Економічні науки. 2015. № 28.

17. Корнілова І. М. Стратегічне управління інтелектуальною власністю організації в контексті процесного підходу / І. М. Корнілова, Л. А. Оліх // Бізнес Інформ. 2019. №11. С. 99–107.

18. Корнілова, І. Організаційне забезпечення управління інтелектуальною власністю / І. Корнілова, В. Святненко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка, Київ, 2015. Вип. 7(172). С. 45-52

19. Левченко Л. Інтелектуальний капітал як складова конкурентоспроможності підприємств. Світ фінансів. 2018. № 1.

20. Літвінов О. С. Визначення сутності інтелектуального капіталу. Modern Economics. 2018. № 11. С. 98–104.

21.Літвінова О. О. Розвиток інтелектуального капіталу підприємств в умовах глобалізації економіки. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2015. Т. 5.

22.Основи економічної теорії : підруч. / за заг. ред. проф. Л. С. Шевченко. Х. : Право, 2008. 448 с.

23.Офіційний сайт компанії EPAM Systems:
<https://careers.epam.ua/company>

24.Павленко Т.В. Процес управління інтелектуальною власністю підприємства / Т.В. Павленко // Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2012.

25.Платонова М. В. Інтелектуальний капітал як джерело інновацій. Економічний часопис-XXI. 2014. № 1-2.

26.Приймак О. В. Інтелектуальний капітал як інструмент формування конкурентних переваг суб'єктів господарювання. Економічний вісник Донбасу. 2016. № 1 (43).

27.Приходько С. Є. Інтелектуальний капітал та його вплив на розвиток підприємницької діяльності. Науковий вісник Національного гірничого університету. 2015. № 5.

28.Прокопенко І. В. Організаційний капітал машинобудівних підприємств: сутнісні ознаки і структура. Український журнал прикладної економіки. 2016. Том 1. № 4. С. 89-100.

29.Проскуріна Н.М. Дядюн О.О. Інтелектуальний капітал та нематеріальні активи підприємства: підходи до розмежування дефініцій. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. Випуск 21. Частина 1. 2016. С. 181-185.

30.Сварник Ю. В., Кіріченко С. В. Інтелектуальний капітал: концептуальні підходи та методи його оцінки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2016. № 181.

31.Семенова В. Г. Модель управління інтелектуальною власністю підприємства на основі процесного підходу / В. Г. Семенова // Наук. вісн.

Міжнар. гуманіт. ун-ту. (Серія : «Економіка і менеджмент»). 2015. Вип. 10. С. 165-170.

32. Слободенюк І. І., Жукова І. Ю. Оцінка інтелектуального капіталу підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2015. № 3.

33. Ткаченко А. О. Поняття та структура інтелектуального капіталу підприємства / А. О. Ткаченко // *Управління розвитком*. 2013. № 12. С. 27-29.

34. Ткаченко О. І., Жукова І. Ю. Інтелектуальний капітал: поняття, складові, механізм формування та управління. Економіка. Фінанси. Право. 2016. № 3.

35. *Управління інтелектуальним капіталом підприємства: монографія* / С. М. Ілляшенко, Є. О. Голишева, А. В. Колодка. Суми: ТОВ «Триторія», 2017. 360 с.

36. Чистякова А. В. Теоретико-методичні засади управління інтелектуальною власністю / А. В. Чистякова // *Ефективна економіка*. 2015. № 10.

37. Чухно А. А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми і закономірності розвитку // *Економіка України*. 2002. №11. С.48-55. №12. С.61-67.

38. Шаповал М. А. Інтелектуальний капітал як ключовий фактор розвитку економіки. *Бізнес Інформ*. 2015. № 10.

39. Шестаковська Т.Л., Яровой Т.С. Управління інтелектуальним капіталом країни: світовий досвід та вітчизняні реалії. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. №3 (59). С.89-96.

40. Шикова Л. П., Харабет К. В. Система управління інтелектуальним капіталом підприємства. *Reporter of the Priazovskyi state technical university. Section: Economic sciences*. 2016. Issue 31, Volume 1. С. 280-284.

41. Яворська О. Г. Інтелектуальний капітал: економічна сутність, формування та управління. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2020. Вип. 6. С.185-193.

42. Якименко-Терещенко Н. В., Чикота К. В. Управління інтелектуальним капіталом підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2018. № 3 Том 1. С. 249- 253.

43. Млюзан Т. ІТ-ринок адаптується та знаходить нові способи триматися та зростати [Електронний ресурс] / Таїсія Млюзан // IT Ukraine Association. 2023. Режим доступу до ресурсу: <https://itukraine.org.ua/the-it-market-is-adapting-and-finding-new-ways-to-survive-and-grow.html>.

44. Aho S., Ståhle S., Ståhle P. A critical assessment of Stewart's CIV method / S. Aho, S. Ståhle, P. Ståhle // *Measuring Business Excellence*. 2011. Vol.15. Nr. 4. P. 27-35. URL: <https://doi.org/10.1108/13683041111184080>

45. Allee, V. (2000). *The knowledge evolution: expanding organizational intelligence*. Boston: Butterworth-Heinemann.

46. Bontis, N. (1998). Intellectual capital: an exploratory study that develops measures and models. *Management decision*, 36(2), 63-76.

47. Brooking A. *Corporate Memory: Strategies for Knowledge Management*. International Thomson Business, 1998. P. 231–264

48. Brooking, A. (1997). *Intellectual capital: core asset for the third millennium enterprise*. International Thomson Business Press.

49. Bukowiz W. R. *The Knowledge Management* / R. L. Williams /Fieldbook. London, Financial Time, Prentice Hall. 2000, 160 с.

50. Burdon, J. (2007), *IP Portfolio Management: Negotiating the Information Labyrinth*. In *Intellectual Property Management in Health and Agricultural Innovation: A Handbook of Best Practices* (eds. A Krattiger, RT Mahoney, L Nelsen, et al.). MIHR: Oxford, U.K.

51. Chen, J. C., & Zhu, Z. (2004). Measuring intellectual capital: a new model and empirical study. *Journal of Intellectual capital*, 5(1), 195-212.

52. Edvinsson L., Malone M. S. *Intellectual capital. The proven way to establish your company's real value by measuring its hidden brainpower*. London: Judy Piatkus (Publishers) Limited, 1997. 240 p.

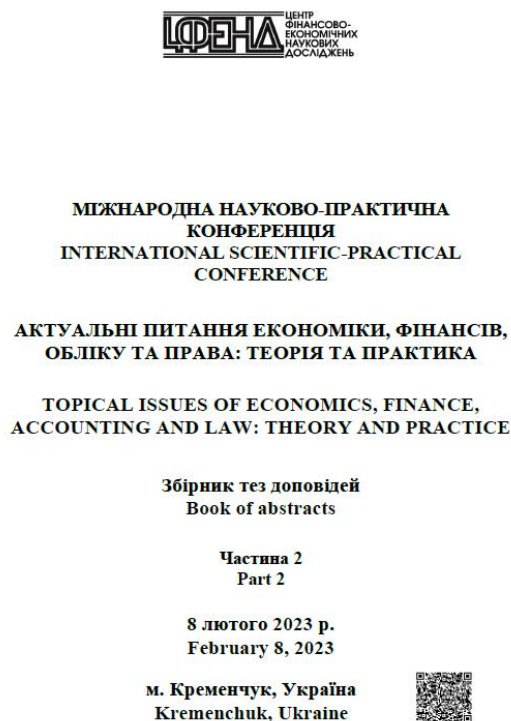
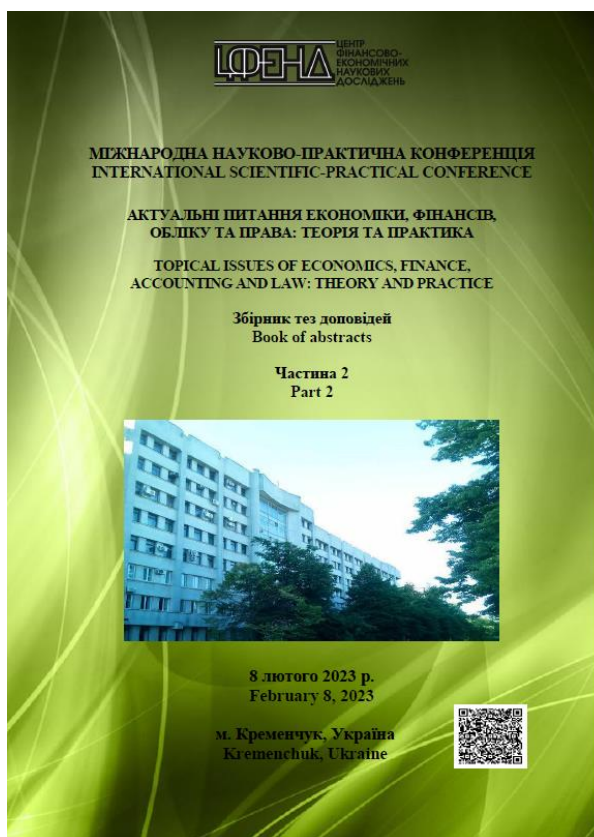
53. Edvinsson, L. (2002). *Corporate Longitude: What You Need to Know to Navigate the Knowledge Economy*. New York: Texere.
54. Edvinsson, L. (2002). *The naked corporation: how the age of transparency will revolutionize business*. San Francisco: Jossey-Bass.
55. Edvinsson, L., & Malone, M. S. (1997). *Intellectual capital: realizing your company's true value by finding its hidden brainpower*. New York: Harper Business.
56. Edvinsson, L., & Sullivan, P. H. (1996). Developing a model for managing intellectual capital. *European management journal*, 14(4), 356-364.
57. Freeman R.E. *Strategic management: A stakeholder approach* /R.E. Freeman. Boston (USA): Pitman, 1984. 350 p.
58. Ghosh D., Wu A. Intellectual capital and capital markets: additional evidence. // *Journal of Intellectual Capital*. 2007. 8(2), pp. 216-235. URL: <https://doi.org/10.1108/14691930710742817>
59. Grant, R. M. (1996). Toward a knowledge-based theory of the firm. *Strategic management journal*, 17(S2), 109-122.
60. Gu F., Lev B. *Intangible assets: Measurement, drivers, usefulness*. Boston: Boston University School of Management Accounting, 2003. 52 p. URL: http://questromapps.bu.edu/qstnet/Personal/Faculty/Publication/pubUploads/Gu,_Feng_05.pdf?wid=1482
61. Hudson W. J. *Intellectual Capital: how to build it, enhance it, use it* / William J. Hudson. Toronto: John Wiley&Sons Ins., 1993. 256 p.
62. Iazzolino G., Laise D. Value added intellectual coefficient (VAIC): A methodological and critical review. // *Journal of Intellectual Capital*. 2013. Vol.14. Nr. 4. P. 547-563. <https://doi.org/10.1108/JIC-12-2012-0107>
63. Itami, H., & Roehl, T. W. (1987). Mobilizing invisible assets. *Harvard business review*, 65(3), 58-68.
64. Jarugowa A. *Rachunkowość i zarządzanie kapitałem intelektualnym. Koncepcje i praktyka* / Alicja Jarugowa., Justyna Fijałkowska. Gdańsk: Wydawnictwo «Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr», 2002. 163 s.

65. Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (2004). *Strategy maps: converting intangible assets into tangible outcomes*. Harvard Business Press.
66. Lev, B. (2001). *Intangibles: management, measurement, and reporting*. Brookings Institution Press.
67. Malhotra, Y. (2003). Knowledge assets in the global economy: assessment of national intellectual capital. *Journal of intellectual capital*, 4(1), 13-39.
68. Marr, B. (2004). *Measuring and managing intellectual capital and knowledge assets in new economy organizations*. Hershey, PA: Idea Group Inc.
69. Marr, B. (2005). Perspectives on intellectual capital: multinationals vs. SMEs. *Journal of Intellectual Capital*, 6(3), 376-387.
70. Mavridis, D. G. (2012). Intellectual capital and corporate performance in knowledge-based firms. *Journal of Intellectual Capital*, 13(4), 470-487.
71. Nimtrakoon S. The relationship between intellectual capital, firms' market value and financial performance: Empirical evidence from the ASEAN // *Journal of Intellectual Capital*. 2015. Vol.16. Nr.3. P. 587-618. URL: <https://doi.org/10.1108/JIC-09-2014-0104>
72. Parchomovsky, Gideon and Wagner, R. Polk. Patent Portfolios. *University of Pennsylvania Law Review*. 2005. Vol. 154, №.1, pp. 1-77. PIPRA: Davis, U.S.A.
73. Petty R., Guthrie J. Intellectual capital literature review Measurement, reporting and management. *Journal of Intellectual Capital*. 2000. Vol. 1. No. 2. P. 155-176. URL: <https://doi.org/10.1108/14691930010348731>
74. Pulic A. The principles of intellectual capital efficiency-A brief description. Zagreb: Croatian Intellectual Capital Center, 2008. 22 p. URL: https://www.researchgate.net/profile/Ante_Pulic/publication/265262960_The_Principles_of_Intellectual_Capital_Efficiency_A_Brief_Description/links/56bb34d108ae127edd55e515.pdf
75. Pulic A. VAIC™ an accounting tool for IC management // *International Journal of Technology Management*. 2000. Vol. 20. Nr.5-8. P.702-714. URL: <https://doi.org/10.1504/IJTM.2000.002891>

76. Ramanauskaitė A., Rudžionienė K. Intellectual capital valuation: methods and their classification // *Ekonomika*. 2013. Vol.92. Nr.2. P.79-92.
77. Richard Petty, James Guthrie. // *Journal of Intellectual Capital*. – Measuring Business Excellence. 2004. Vol. 8. № 1. P. 62–68
78. Roos, J., Roos, G., Dragonetti, N. C., & Edvinsson, L. (1997). *Intellectual capital: navigating in the new business landscape*. New York: Macmillan.
79. Semenova V. Financial support for formation of intellectual capital of enterprises. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Том 1 (24). С. 190-195.
80. Stewart T. *Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations*. New-York: Doubleday, 1997. 240 p.
81. Stewart, T. A. (1997). *Intellectual capital: the new wealth of organizations*. New York: Doubleday.
82. Sullivan P. H., Jr. Valuing Intangibles Companies. An Intellectual Capital Approach / P. H. Sullivan, Jr., P. H. Sullivan, Sr. // *Journal of Intellectual Capital*. 2000. Vol. 4. № 1. P. 195–212.
83. Sveiby K. *Intellectual capital: thinking ahead*. Australian CPA. 1998. Vol. 68. No. 5. P.18-22.
84. Sveiby, K. E. (1997). *The new organizational wealth: managing and measuring knowledge-based assets*. San Francisco: Berrett-Koehler.
85. William W. Fisher III, Felix Oberholzer-Gee *Strategic Management of Intellectual Property: an integrated approach* // *California Management*, No 4. 2013 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції
«Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права: теорія та практика»

УДК 33
ББК 65

Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права: теорія та практика: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 8 лютого 2023 р.); у 2 ч. Кременчук: ЦФЕНД, 2023. Ч. 2. 55 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права: теорія та практика» з:

ВСП «Оттирський фінансовий коледж СНАУ»
ЛНУЗ «Ужгородський національний університет»
Державний торговельно-економічний університет
Дніпровський державний технічний університет
Дніпровський національний університет імені О. Гончара
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Донецька державна машинобудівна академія
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Кам'янець-Подільський ліцей № 5
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Київський національний економічний університет імені Багача Гетьмана
Київський національний університет будівництва і архітектури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київський національний університет технологій та дизайну
Класичний приватний університет
Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського
Національний авіаційний університет
Національний медичний університет імені О. Богомольця
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Національний університет бізнесу і іт-інновацій України
Одеський національний економічний університет
Одеський національний морський університет
Сумський національний аграрний університет
Університет митної справи та фінансів
Харківський національний університет внутрішніх справ
Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова
Черкаський державний технологічний університет
Черкаський фінансовий коледж харчових технологій та бізнесу

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань економіки, фінансів, обліку та права.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: світового господарства і міжнародних економічних відносин; економіки та управління національною економікою; економіки та управління підприємствами; національної безпеки та оборони в умовах кризових явищ; економіки промисловості, туризму та готельно-ресторанної справи; бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту; фінансів, банківської справи, страхування; математичних методів, моделей та інформаційних технологій в економіці; маркетингу; менеджменту, логістики та транспорту; публічного управління та адміністрування; цивільного права та процесу, сімейного права, житлового права, міжнародного приватного права, кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінології, кримінального процесу, приватизації.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЦЕНТР ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

© Автори тез, 2023
© Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2023
Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції
«Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права: теорія та практика»

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 8. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ SECTION 8. NATIONAL SAFETY AND DEFENSE UNDER THE CONDITIONS OF CRISIS PHENOMENA	5
<i>Гуртовий Ю. В.</i> АНАЛІЗ ГЕОГРАФІЧНОЇ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР МОРСЬКИМИ ПОРТАМИ УКРАЇНИ	5
СЕКЦІЯ 9. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ SECTION 9. MATHEMATICAL METHODS, MODELS, AND INFORMATIONAL TECHNOLOGIES IN ECONOMICS	7
<i>Черняк-Смирнова О. Ю.</i> МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ. МАШИНА ІМІТАЦІЯ	7
СЕКЦІЯ 10. МАРКЕТИНГ SECTION 10. MARKETING	10
<i>Бєлявська К. Є.</i> МАРКЕТИНГ: ЯК ЦЕНТРАЛЬНА ЛАНКА УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	10
<i>Карпунка О. О.</i> ІНСТРУМЕНТИ ДІДЖИТАЛ МАРКЕТИНГУ ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКТІВ КОМПАНІЙ	11
<i>Макаренко Н. О.</i> ПРИНЦИПИ ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ МАРКЕТИНГОВОГО ЦІННОУТВОРЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	12
<i>Павленко Д. А.</i> МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ ПОТОКАМИ В ПРОЦЕСІ ЗБУТУ ПРОДУКТІВ	14
<i>Хижая Т. М., Хижая Н. М.</i> ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАЛОГО БІЗНЕСУ	16
СЕКЦІЯ 11. МЕНЕДЖМЕНТ SECTION 11. MANAGEMENT	18
<i>Бондар В. Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКСПОРТООРІЄНОВАНИМ РОЗВИТКОМ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	18
<i>Галюк Г. С.</i> LEAN-ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ	19
<i>Дубовик С. Г., Мусієнко Д. О.</i> УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ	21
<i>Дубовик С. Г., Черниш О. В.</i> УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	22
<i>Жило А. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	24
<i>Зотондар В. В.</i> МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ	26

Золотар В. В.
студентка ОС «магістр»

ОНП «Менеджмент інноваційної діяльності»,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ**

У сучасному постіндустріальному суспільстві для викликання за умов інформаційної конкуренції підприємства змушені шукати якісно нові підходи до управління розвитком. Сформувавши ефективну систему управління неможливо без застосування оцінювальних показників діяльності. Останнім часом все більшої актуальності набувають підходи до аналізу і оцінювання результатів діяльності підприємства, заснованих на наборі показників, що характеризують його інтелектуальний капітал, оскільки саме інтелектуальний капітал перетворюється на ключовий фактор економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності на ринку. Отже, зміна парадигми розвитку полягає у зникненні матеріально-ресурсних і просторових характеристик розвитку та підвищенні значення інтелектуальних параметрів. У контексті цих умов все більш актуальним постає питання якомого повнішого пізнання інтелектуального капіталу та його оцінювання.

За останнє десятиліття інтелектуальний капітал став об'єктом шпильної уваги багатьох дослідників. Значний вклад у становлення теорії інтелектуального капіталу здійснили Е. Брукін, Д. Лобя, П. Друкер, Л. Едвінсон, М. Мелоун, К. Е. Свейбі, Т. Стюарт та ін. Водночас залишається широке коло питань щодо побудови ефективного механізму використання інтелектуального капіталу підприємств, зокрема, його методичної складової. Це ускладнює процес адекватного оцінювання активів інноваційно орієнтованих підприємств і, відповідно, управління ними, що призводить до послаблення конкурентних позицій як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Інтелектуальний капітал підприємства – база його подальшого розвитку, тому його аналіз має важливе значення при розробленні бізнес-стратегії підприємства.

Як відомо, те, що можна назвати, можливо й оцінити. Тому першим кроком на шляху оцінювання розміру інтелектуального капіталу та його окремих структурних елементів є чітке визначення сутності та складу кожної складової.

На сьогодні серед дослідників немає єдиного загальноприйнятого підходу до визначення структури інтелектуального капіталу підприємства (табл. 1), що підкреслює складність та багатоспектність даної категорії.

Таблиця 1

**Підходи до виділення структурних елементів
інтелектуального капіталу підприємства**

Автор	Перелік структурних елементів капіталу підприємства
Л. Едвінсон	людський капітал; структурний капітал
К. Свейбі	зовнішня структура; внутрішня структура; індивідуальна компетенція
Е. Брукін	людські активи; людські активи; інфраструктурні активи; людська вагіть
Т. Стюарт	людський капітал; структурний капітал; знансвий капітал
Р. Каплан, Д. Нортон	клієнти; внутрішня структура підприємства; інноваційні та навчальні процеси; фінанси
А. Чукано	людський капітал; технологічний капітал
О. Келдзов	персоналізований капітал; інфраструктурний капітал; клієнтський капітал; людський капітал; формалізована інтелектуальна власність
П. Чибуров	людський капітал; структурний капітал; права на об'єкти інтелектуальної власності

Складено автором на основі [4; 5]

26

Означені підходи до структуризації закладаються в основу при розбудові методичного забезпечення оцінювання інтелектуального капіталу.

Так, наприклад, одна з найбільш відомих класифікацій, запропонована Л. Едвінсоном М. Мелоун, була використана у Scandia Navigator – методичці оцінювання інтелектуального капіталу, розробленій для аналізу діяльності компанії Scandia. Згідно з навігатором «Скандія» (Skandia, Л. Едвінсон і М. Мелоун, 1997 р.) інтелектуальний капітал оцінюється шляхом аналізу до 164 параметрів (91 + 73 традиційних параметрів), до складу яких входять 3 компоненти: фінанси, клієнти, процес. оновлення і розвиток, люди [3].

Практичну цінність для оцінювання має застосування монітору інтелектуального капіталу К. Е. Свейбі (Intangible Asset Monitor, К. Е. Свейбі, 1997 р.), з виділеним трьома складовими компетенцій людей, зовнішньої та внутрішньої структур. Кожен з наведених елементів пов'язується з чотирма характеристиками підприємства: швидкістю зростання, інноваційністю, ризикованістю та ефективністю [3]. У разі використання зазначеного методу акцент ставиться на компетенції працівників. Це дає змогу визначити спроможність підприємства до припинення інноваційного розвитку, однак залишає поза увагою інші важливі моменти.

Схожі напрями оцінювання інтелектуального капіталу (клієнти, компанія, люди) представлені в моніторі нематеріальних активів Celeni [6]. Методика дає змогу отримати інформацію про розвиток компанії, однак не містить універсальних параметрів оцінювання, що призводить до певних труднощів в процесі її реалізації.

До методів багатьох оцінок також можна віднести матрицю індикаторів value chain Б. Лев, 2002 р. BS-систему збалансованих показників (Balanced Scorecard, BSC, Р. Каплан і Д. Нортон, 1996 р.).

До поширених методів діагностики, зокрема методів прямої оцінки інтелектуального капіталу, можна віднести метод технологічного брокера Е. Брукін (Technology Broker, Е. Брукін, 1996 р.), за яким цінність інтелектуального капіталу оцінюється на підставі діагностичного аналізу відповідей на 20 запитань про чотири основних компоненти інтелектуального капіталу: ринкові активи; активи пов'язані з людським фактором; активи інфраструктури; інтелектуальні цінності (інтелектуальну власність) [1, 2].

Серед методів прямої оцінки інтелектуального капіталу, крім технологічного брокера, фахівцями пропонується проведення оцінки патентів з урахуванням цитування (Citation-Weighted Patents, Н. Боніс, 1996 р.), методологія обліку, запропонована КМРГ – дослідження цінності (The Value Explorer TM, Д. Андріссен і Р. Тіссен, 2000 р.).

До методів визначення дохідності активів можна віднести розрахунок економічної доданої цінності (Economic Value Added, Т. Стюарт, 1997 р.), прибутку від інтелектуального капіталу (Knowledge Capital Earnings, Б. Лев, 1999 р.), коефіцієнту доданої цінності від інтелектуального капіталу (Value Added Intellectual Coefficient, А. Пулс, 1997 р.). Поширеним в практиці оцінювання є розрахунок коефіцієнту Тобіна (Tobins Q, Т. Стюарт, 1997 р.) як відношення біржової цінності підприємства до вільної вартості його активів. Зміна цього коефіцієнта побино відображає ефективність використання інтелектуального капіталу підприємства.

Аналізуючи розглянуті методичні підходи, не варто помилити, що кожен метод має свої переваги та недоліки. Наприклад, у моніторі інтелектуального капіталу К. Е. Свейбі та моніторі нематеріальних активів Celeni увагу зосереджено на сфері вимірювання рівня використання нематеріальних активів, але при цьому не беруться до уваги фінансові аспекти діяльності фірми. За допомогою системи збалансованих показників та моделі Scandia Navigator виявляється можливість підвищення

27

показників ефективності інтелектуального капіталу, визначаються напрями інноваційної політики, однак у Balanced Scorecard існує «збалансований» зв'язок між усіма показниками, а моделлю Scandia Navigator це не передбачено [6].

Отже, існує безліч методів оцінювання інтелектуального капіталу, однак універсальної методики, яка б давала точну та об'єктивну його характеристику, немає. Тому під час виміру інтелектуального капіталу, для досягнення найбільш достовірного результату, доцільним є поєднання різних методик оцінювання. Таке поєднання сприятиме вирішенню завдань за визначеними напрямками, цінність яких визначається метою дослідження та діагностики стану інтелектуального капіталу.

Список літератури

1. Brooking A. Corporate Memory: Strategies for Knowledge Management. International Thomson Business, 1998. P. 231 – 264.
2. Bukowiz W. R. The Knowledge Management / R. L. Williams / Fieldbook London, Financial Time, Prentice Hall, 2000. 160 с.
3. Freeman R. E. Strategic management: A stakeholder approach. Boston (USA): Pitman, 1984. 350 р.
4. Білов Г. О. Теоретичний аспект та класифікації інтелектуального капіталу підприємства. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2008/99-86-17.pdf>
5. Бояринова К. О., Бацалай Т. М. Інтелектуальний капітал як інструмент інноваційного розвитку підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2009. № 4. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_4/Bacalay_409.htm
6. Волощенко Л. Навіщо нам потрібна збалансована система показників (Balanced Scorecards). URL: <http://www.healthcare.management.com.ua/2008/08/25/navischo-nam-potribna-zbalansovana-systema-pokaznykiv-balanced-scorecards/>
7. Волощук Л. О., Скорородова Л. В., Церковна О. М. Методичні основи оцінки інтелектуального капіталу машинобудівного підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць*. Одеса : Вид-во ОНУ. 2011. Вип. 3 (43). С. 220 – 226.
8. Основні економічної теорії : підруч. / за заг. ред. проф. Л. С. Шевченко. Х. : Право, 2008. 448 с.

УДК 658.15, 336.64

Додаток Б.1.

EPAM Systems Balance Sheet (Баланс компанії EPAM Systems)¹

№ з/П	Item	Стаття	Рік (Year)				
			2018	2019	2020	2021	2022
1.	Cash On Hand	Готівка	770,56	936,56	1382,15	1446,63	1741,68
2.	Notes And Loans Receivable	Дебіторська заборгованість	402,34	497,72	501,06	768,93	932,63
3.	Inventory	Запаси	0	0	0	0	0
4.	Other Current Assets	Інші поточні активи	26,17	39,93	29,57	53,93	85,32
5.	Total Current Assets	Загальна сума поточних активів	1199,07	1474,21	1912,78	2269,48	2759,63
6.	Property, Plant, And Equipment	Основні засоби	102,65	165,26	169,53	236,21	273,35
7.	Long-Term Investments	Довгострокові інвестиції	0	0	0	0	0
8.	Goodwill And Intangible Assets	Гудвіл та нематеріальні активи	223,90	251,30	263,93	631,87	606,72
9.	Other Long-Term Assets	Інші довгострокові активи	86,19	353,44	375,09	385,67	369,45
10.	Total Long-Term Assets	Загальна сума довгострокових активів	412,73	770,00	808,55	1253,75	1249,53
11.	Total Assets	Загальна сума активів	1611,80	2244,21	2721,33	3523,23	4009,15
12.	Total Current Liabilities	Поточні зобов'язання	262,83	386,95	465,95	763,42	747,48
13.	Long Term Debt	Довгострокова кредиторська заборгованість	25,03	25,07	25,04	30,23	27,69
14.	Other Non-Current Liabilities	Інші довгострокові зобов'язання	61,35	236,04	247,33	233,74	230,97
15.	Total Long-Term Liabilities	Загальні довгострокові зобов'язання	86,38	261,12	272,36	263,97	258,66
16.	Total Liabilities	Загальна сума зобов'язань	349,21	648,06	738,31	1027,39	1006,14
17.	Common Stock Net	Акціонерний капітал	0,05	0,06	0,06	0,06	0,06
18.	Retained Earnings (Accumulated Deficit)	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	759,53	1020,59	1347,88	1829,53	2248,95
19.	Comprehensive Income	Сукупний дохід	-41,51	-31,37	-25,51	-54,21	-95,32

¹ Джерело: www.macrotrends.net/stocks/charts/EPAM/epam-systems/balance-sheet

20.	Other Share Holders Equity	Інший акціонерний капітал	544,52	606,87	660,59	720,46	849,33
21.	Sharholder Equity	Власний капітал	1262,60	1596,15	1983,02	2495,84	3003,01
22.	Total Liabilities and Share Holders Equity	Загальна сума власного капіталу та зобов'язань	1611,80	2244,21	2721,33	3523,23	4009,15

Додаток Б.2.

EPAM Systems Income Statement (Звіт про прибутки та збитки компанії EPAM Systems)²

№ з/п	Item	Стаття	Рік (Year)				
			2018	2019	2020	2021	2022
1.	Revenue	Загальний дохід	1842,91	2293,80	2659,48	3758,14	4824,70
2.	Cost Of Goods Sold	Собівартість реалізованої продукції	1186,92	1488,20	1732,52	2483,70	3286,68
3.	Gross Profit	Валовий прибуток	655,99	805,60	926,96	1274,45	1538,02
4.	Research And Development Expenses	Витрати на дослідження та розробки	36,64	45,32	62,87	83,40	92,27
8.	SG&A Expenses	Адміністративні витрати	373,59	457,43	484,76	648,74	872,78
9.	Other Operating Income or Expenses	Інші операційні доходи або витрати	0	0	0	0	0
10.	Operating Expenses	Операційні витрати	410,23	502,75	547,63	732,13	965,05
11.	Operating Income	Операційний дохід	245,76	302,85	379,32	542,32	572,97
12.	Total Non-Operating Income/Expense	Загальний неопераційний прибуток/витрати	4,01	-3,32	-0,85	-8,92	-65,71
13.	Pre-Tax Income	Дохід до оподаткування	249,77	299,53	378,48	533,39	507,26
14.	Income Taxes	Податок на прибуток	9,52	38,47	51,32	51,74	87,84
15.	Income After Taxes	Прибуток після оподаткування	240,26	261,06	327,16	481,65	419,42
16.	Other Income	Інший дохід	0	0	0	0	0
17.	Income From Continuous Operations	Прибуток від постійної діяльності	240,26	261,06	327,16	481,65	419,42
18.	Income From Discontinued Operations	Прибуток від припиненої діяльності	0	0	0	0	0
19.	Net Income	Чистий прибуток	240,26	261,06	327,16	481,65	419,42
20.	EBITDA	Прибуток до сплати відсотків і податків без урахування амортизаційних витрат	282,40	348,17	442,20	625,72	665,24

² Джерело: www.macrotrends.net/stocks/charts/EPAM/epam-systems/income-statement

21.	EBIT	Прибуток до сплати відсотків і податків	245,76	302,85	379,32	542,32	572,97
22.	Basic Shares Outstanding	Звичайні акції видані	54	55	56	57	57
23.	Shares Outstanding	Акції видані	57	58	58	59	59
24.	Basic EPS	Базовий прибуток на одну акцію	4,45	4,75	5,84	8,45	7,36
25.	EPS - Earnings Per Share	Прибуток на одну акцію	4,22	4,5	5,64	8,16	7,11
29.	Corporate tax	Ставка корпоративного податку	3,8%	12,8%	13,6%	9,7%	17,3%

Додаток В

Загальні результати оцінки інтелектуального капіталу компанії EPAM Systems

№	Показник	Рік				
		2018	2019	2020	2021	2022
1.	Кількість акцій в обігу	57	58	58	59	59
2.	Ринкова ціна акції, доларів	123,07	177,13	267,67	518,65	355,24
3.	Ринкова капіталізація	7014,92	10273,27	15524,95	30600,21	20959,04
4.	Мультиплікатор MV/BV	4,3522	4,5777	5,7049	8,6853	5,2278
5.	Коефіцієнт Тобіна (Q Ratio)	4,5689	4,8665	5,9762	8,9769	5,4788
Метод VAIC						
1.	Додана вартість (VA), млн. доларів	282,40	348,17	442,20	625,72	665,24
2.	Людський капітал (HC), млн. доларів	36,64	45,32	62,87	83,40	92,27
3.	Структурний капітал (SC), млн. доларів	245,76	302,85	379,32	542,32	572,97
4.	Інвестований капітал (CE), млн. доларів	1348,97	1857,26	2255,38	2759,81	3261,67
5.	Ефективність людського капіталу (HCE)	7,7075	7,6829	7,0331	7,5025	7,2095
6.	Ефективність структурного капіталу (SCE)	0,8703	0,8698	0,8578	0,8667	0,8613
7.	Ефективність інтелектуального капіталу (ICE)	8,5778	8,5528	7,8909	8,3692	8,0708
8.	Ефективність інвестованого капіталу (CEE)	0,2093	0,1875	0,1961	0,2267	0,2040
9.	Коефіцієнт доданої вартості інтелектуального капіталу (VAIC)	8,7871	8,7402	8,0870	8,5959	8,2748
Метод KCE						
1.	Прибуток, який генерується фізичними активами, млн. доларів	3,50	8,81	9,31	12,24	13,14
2.	Прибуток, який генерується фінансовими активами, млн. доларів	94,39	124,46	158,68	163,37	209,59
3.	Прибуток, який генерується нематеріальними активами, млн. доларів	142,36	127,79	159,17	306,04	196,68
4.	Вартість інтелектуального капіталу, млн. доларів	1345,60	1207,87	1504,41	2892,61	1859,01
5.	Комплексна вартість, млн. доларів	2694,57	3065,13	3759,80	5652,41	5120,68
6.	Мультиплікатор MV/CV	2,6034	3,3517	4,1292	5,4137	4,0930
Метод CIV						

1.	Середній фінансовий результат до оподаткування, млн. доларів	393,69				
2.	Середня вартість активів (за виключенням НА), млн. доларів	2426,40				
3.	Рентабельність активів компанії	16,23%				
4.	Надлишковий прибуток компанії, млн. доларів	269,94				
5.	Середня ставка корпоративного податку	11,45%				
6.	Надлишковий прибуток компанії після сплати корпоративного податку, млн. доларів	239,04				
7.	Вартість інтелектуального капіталу, млн. доларів	4065,34				
Метод EVA						
1.	Чистий операційний прибуток до сплати податків (NOPAT), млн. доларів	255,28	341,32	430,64	594,06	660,81
2.	Інвестований капітал (CI), млн. доларів	1348,97	1857,26	2255,38	2759,81	3261,67
3.	Чиста рентабельність інвестованого капіталу (ROIC)	18,92%	18,38%	19,09%	21,53%	20,26%
4.	Економічна додана вартість (EVA), млн. доларів	175,96	232,11	298,03	431,78	469,02
Метод ROA						
1.	Прибуток до сплати відсотків і податків без урахування амортизаційних витрат (ЕВІТДА), млн. доларів	282,40	348,17	442,20	625,72	665,24
2.	Загальні активи (ТА), млн. доларів	1611,80	2244,21	2721,33	3523,23	4009,15
3.	Рентабельність активів (ROA)	14,91%	11,63%	12,02%	13,67%	10,46%
4.	Коефіцієнт ЕВІТДА/ТА	17,52%	15,51%	16,25%	17,76%	16,59%
5.	Рентабельність інвестованого капіталу (ROI)	44,12%	43,01%	49,52%	66,85%	49,38%
6.	Ставка корпоративного податку	3,81%	12,84%	13,56%	9,70%	17,32%
7.	Вартість інтелектуального капіталу, млн. доларів	17,89	32,66	49,24	86,96	100,36
Метод ROKM						
1.	Вартість активів, що формують інтелектуальний капітал	36,64	45,32	62,87	83,40	92,27
2.	Рентабельність власного капіталу (ROE)	19,03%	16,36%	16,50%	19,30%	13,97%
3.	Вартість інтелектуального капіталу, млн. доларів	57,65	287,76	362,00	373,43	1168,53

Додаток Г

Результати комплексної оцінки інтелектуального капіталу компанії EPAM Systems

№ з/п	Показник	Позначення	Значення показника при високому рівні	Рівень показника			
				Високий	Середній	Низький	Фактичний
1.	Співвідношення між ринковою і балансовою вартістю компанії	K1	1000	1,00	0,40	0,20	0,801
2.	Стабільність інтелектуального персоналу	K2	94	1,00	0,85	0,70	0,821
3.	Частка нової продукції в загальному обсязі продажів	K3	90	1,00	0,50	0,30	0,682
4.	Частка НДДКР в об'ємі робіт	K4	20	1,00	0,50	0,20	0,530
5.	Ставлення співробітників до компанії	K5	90	1,00	0,70	0,40	0,705
6.	Розрахункова вартість заміни АСУП	K6	100	1,00	0,50	0,20	0,982
7.	Власні оборотні засоби (Working Capital)	K7	600	1,00	0,60	0,40	0,865
8.	Відношення обсягу продажів до невиробничих витрат	K8	90	1,00	0,70	0,40	0,934
9.	Задоволеність клієнтів	K9	90	1,00	0,80	0,03	0,931
10.	Вірність торговій марці	K10	80	1,00	0,60	0,30	0,866
11.	Стабільність клієнтів	K11	80	1,00	0,50	0,30	0,585

Підходи до структуризації інтелектуального капіталу

Підходи до структуризації інтелектуального капіталу Автор			Складові інтелектуального капіталу		
К.-Е. Свейбі		Індивідуальна на компетентність	Внутрішня компетентність	Зовнішня компетентність	
Е. Брукінг Р. Каплан Д. Нортон Р. Романів	Людські активи	Інфраструктурні активи	Інтелектуальна на власність	Ринкові активи	
Т. А. Стюарт		Людський капітал	Структурний капітал	Споживчий капітал	
Л. Едвінссон М. Мелоун В. Іноземцев В. Супрун		Людський капітал		Структурний капітал	
М. Армстронг		Людський капітал	Організаційний капітал	Соціальний капітал	
Ю. Х. Даум	Людський капітал	Структурний капітал	Партнерський капітал	Клієнтський капітал	
Дж. Кендрік		Людський капітал		Не втілений в людині капітал	
І. Іванюк		Інтелектуальний потенціал	Інтелектуальна власність або інтелектуальна активність	Ринкові та інфраструктурні активи	
А. Чухно		Людський капітал	Організаційний капітал	Технологічний капітал	Клієнтський капітал
О. Кендюхов	Персоналізований капітал	Техніко-технологічний капітал	Інфраструктурний капітал	Клієнтський капітал	Марочний капітал
А. Колот		Людський капітал	Капітал установи		Капітал взаємодії з інститутами ринку
Г. Мартишевська		Людський капітал	Структурний капітал	Клієнтський капітал	

Методичні підходи до оцінки інтелектуального капіталу підприємства

Метод (методика)	Вид методу	Сутність методу (методики)
«Дослідник вартості» [14]	Методи прямого вимірювання	Метод фінансового обліку для розрахунку та розподілу вартості інтелектуального капіталу за компонентами
Метод ринкової капіталізації [15]	Методи ринкової капіталізації	Метод заснований на оцінці частки ринкової капіталізації компанії над її обліковою вартістю, яка є результатом використання інтелектуальних активів
Модель Б. Лева «Value Chain Blueprint» [16]	Методичні підходи	Він базується на оцінці інноваційної спроможності підприємств. Для оцінки було відібрано дев'ять груп показників, таких як: накопичення, набуті можливості, бізнес-мережа, права інтелектуальної власності, технологічні можливості для впровадження інновацій та перспективи розвитку компанії.
Методика Хаусела-Канівського для оцінки вартості організаційного капіталу компанії [15]	Методи визначення ефекту від використання компонентів	Методика базується на визначенні ефективності використання компанією нематеріальних інтелектуальних активів для самовдосконалення та самоорганізації.
«Skandia Navigator» [17]	Матричні методи	Застосування Матриці оцінки інтелектуального капіталу, яка базується на використанні 73 показників, у вигляді комп'ютерної програми. Дозволяє відстежувати, як людський капітал взаємодіє з капіталом споживачів, внутрішніми процесами та здатністю компанії впроваджувати інновації для створення фінансової вартості компанії
Метод вартісного ланцюжка [14]	Матричні методи	Створити матрицю нефінансових показників, згрупованих за етапами інноваційної діяльності
Метод IVM (усеосязної оцінки) [14]	Інтегральні методи	Відносна оцінка інтелектуального капіталу за допомогою ієрархії зважених показників, поєднаних між собою
Методика консалтингової фірми Ernst & Young «Measures that Matter» [18]	Методичні підходи	Методологія заснована на детальному вивченні восьми факторів, за якими уважно спостерігають інвестори фондового ринку, які впливають на вартість інтелектуального капіталу. Ці фактори, у свою чергу, були розширені до 39 більш детальних показників, які були оцінені
Мультиплікатор MV/BV [36]	Метод оцінки ринкової капіталізації	Метод, що базується на відношенні їх ринкової капіталізації до балансової вартості (мультиплікатор MV/BV). Для використання цього методу необхідна обов'язкова умова котирування акцій компанії на фондовій біржі для визначення її ринкової капіталізації.
Коефіцієнт Тобіна (Tobin's Q Ratio) [36]	Метод оцінки ринкової капіталізації	Використовується для оцінки інтелектуального капіталу компанії, і завдяки своїй ефективності застосовується в процесі прийняття інвестиційних рішень.

Метод VAIC - Value Added Intellectual Capital Coefficient [36]	Метод оцінки ринкової капіталізації	Ґрунтується на вимірюванні доданої вартості, що, створюється його фізичним, фінансовим та інтелектуальним капіталом. Як результуючий показник будь-якого бізнесу, додана вартість (VA) складається з операційного прибутку, витрат на оплату праці та амортизації необоротних активів.
Метод KCE- Knowledge Capital Earnings [22]	Метод оцінки ринкової капіталізації	Оцінюється дохідність фізичних та фінансових активів, а також оцінюється економічна цінність нематеріальних активів підприємства. Цей метод не суперечить поширеному поділу усіх активів на фізичні, фінансові та нематеріальні. Дохідність інтелектуального капіталу визначається шляхом віднімання нормальної прибутковості від фізичних та фінансових активів від економічних показників.
Метод CIV - Calculated Intangible Value [10]	Метод оцінки ринкової капіталізації	Базується на тезі про те, що інвестиції у фізичний капітал можуть забезпечити лише середньогалузеву прибутковість. При цьому, прибутковість будь-якої компанії, яка перевищує середньогалузеву, спричинена функціонуванням інтелектуального капіталу.
Методом ROA - Return on Assets [22]	Метод оцінки ринкової капіталізації	Ґрунтується на оцінці доходів, що генеруються інтелектуальним капіталом компанії, порівняно з його вартістю.
ROKM – Return on Knowledge Management [21]	Метод оцінки ринкової капіталізації	Методика вимірювання вкладу менеджменту знань до організації та її бізнес-процесів. ROKM використовує різні показники, такі як час знаходження відповіді на питання, прискорення процесів, підвищення продуктивності тощо, щоб оцінити ефективність програм менеджменту знань та їх вплив на бізнес-процеси.
EVA – Economic Value Added [21]	Метод оцінки ринкової капіталізації	Універсальний показник, який відображає показники фінансового планування, цілепокладання, комунікації з акціонерами і одночасно, є стимулом для застосування всіх можливих методів підвищення вартості компанії.
ROKM – Return on Knowledge Management [10]	Метод оцінки ринкової капіталізації	Вимірює вклад менеджменту знань до організації та її бізнес-процесів. Використовує різні показники, такі як час знаходження відповіді на питання, прискорення процесів, підвищення продуктивності тощо, щоб оцінити ефективність програм менеджменту знань та їх вплив на бізнес-процеси.

Складено автором на основі [10, 22, 21, 36]

Економічна інформація про діяльність компанії EPAM Systems

Повна назва компанії	EPAM Systems
Логотип	
Генеральний директор (CEO)	Юрій Гадзалюк
Рік заснування	1993 рік
Штаб квартира	США, м. Ньютаун
Кількість працівників	Понад 50000 працівників у більш ніж 35 країнах світу
Тип компанії (публічна/приватна)	Публічна
Тікер компанії	EPAM
Продукти та послуги	Розробка, тестування та якість програмного забезпечення, цифрова трансформація, аналіз даних та AI, консалтинг, кібербезпека
Основні конкуренти	Accenture, Cognizant, Infosys, Wipro

Джерело [23]

Показники оцінки інтелектуального капіталу компанії
за допомогою методу VAIC [21]

Показник	Формула	Характеристика
Ефективність людського капіталу	$HCE = \frac{VA}{LC}$	Оцінити здатність працівників розвиватися та виконувати посадові обов'язки. Він включає знання, навички, досвід, мотивацію та інші аспекти, які сприяють підвищенню продуктивності праці.
Ефективність структурного капіталу	$SCE = \frac{SC}{VA}$	Залежить від ефективного використання фізичних і фінансових ресурсів, технологій, процесів і систем управління в організації. Вона включає в себе ефективність виробничих процесів, управління запасами, системи логістики та інші аспекти, які сприяють збільшенню прибутку і зниженню витрат.
Ефективність інтелектуального капіталу	$ICE = HCE + SCE$	Визначає як організації ефективно використовують свої знання, навички, інновації та інтелектуальну власність для створення конкурентної переваги. Включає розробку нових продуктів і послуг, удосконалення процесів і систем, управління знаннями та інші аспекти, які сприяють здатності організації до інновацій.
Інвестований капітал	$CI = NWC + FA$	Капітал, який компанія інвестує у свій бізнес, щоб забезпечити його зростання та прибутковість.
Ефективність інвестованого капіталу	$CEE = \frac{VA}{CI}$	Від цього залежить, наскільки успішно вкладені кошти приносять дохід інвестору. Підвищення ефективності інвестованого капіталу може бути досягнуто різними шляхами, наприклад, шляхом підвищення якості управління, зниження ризику, збільшення обсягу продажів, зниження витрат і т.д.
Коефіцієнт доданої вартості інтелектуального капіталу	$VAIC = ICE + CEE$	Показник, що відображає відношення валового прибутку, отриманого від використання інтелектуального капіталу, до загальної вартості витрат на його розвиток, придбання та підтримку.
<p>Позначення: $NWC = (CA - CL)$ – робочий капітал (new working capital); CA – оборотні активи (current assets); CL – поточні зобов'язання (current liabilities); FA – чиста (залишкова) вартість основних засобів і нематеріальних активів (fixed assets).</p>		

Показники оцінки інтелектуального капіталу компанії
за допомогою методу КСЕ [36]

Показник	Формула	Характеристика
Прибуток, який генерується фізичними активами	$\pi_{PhA} = ROA_{PhA} \cdot (TFA + I - LTL)$	Прибуток від використання фізичних ресурсів, таких як машини, обладнання, нерухомість, земля, сировина та інші матеріальні активи.
Прибуток, який генерується фінансовими активами	$\pi_{FA} = ROA_{FA} \cdot (CA + LTL - I - CL)$	Прибуток, отриманий від використання фінансових ресурсів, таких як акції, облигації, депозити, фондові індекси та інші інвестиційні активи.
Прибуток, який генерується нематеріальними активами	$\pi_{IA} = NI - (\pi_{PhA} + \pi_{FA})$	Прибутки, отримані від використання патентів, авторських прав, торгових марок, технологій, брендів та інших інтелектуальних ресурсів та інших нематеріальних активів.
Вартість інтелектуального капіталу	$IC = \frac{\pi_{IA}}{i}$	Група активів, які є власністю бізнесу, включаючи знання, технології, бренд, відносини з клієнтами, репутацію та інші активи, які допомагають бізнесу створювати додаткову вартість і забезпечують конкурентну перевагу на ринку.
Комплексна вартість	$CV = IC + NWC$	Вартість, що включає в себе усі складові елементи, які необхідні для створення продукту або надання послуги
Мультиплікатор MV/CV	$MV/CV = \frac{P_S \cdot S}{CV}$	Якщо показник більше 1, це свідчить про те, що ринкова вартість компанії перевищує балансову вартість її власного капіталу, що може свідчити про високу інвестиційну привабливість компанії.
<p>Позначення: ROA_{PhA} – рентабельність фізичних активів (return on physical assets); TFA – матеріальні довгострокові активи (tangible long-term assets); I – розмір запасів (inventory); LTL – довгострокові зобов'язання (long-term liabilities); ROA_{FA} – рентабельність фінансових активів (return on financial assets); NI – чистий прибуток (net income); i – ставка дисконтування, яка включає ризикованість отримання доходів від інтелектуального капіталу (discount rate).</p>		

Показники оцінки інтелектуального капіталу компанії
за допомогою методу CIV [22]

Показник	Формула	Характеристика
Надлишковий прибуток компанії	$SPBT = \overline{EBT} - ROA_{Ind} \cdot \bar{A}$	Додатковий прибуток, що одержує компанія у порівнянні з аналогічними конкурентами у галузі.
Надлишковий прибуток компанії після сплати корпоративного податку	$SP = SPBT(1 - \bar{T})$	Надлишковий податок, що сплачується компанією з її річного прибутку, зазвичай за рік
Вартість інтелектуального капіталу	$IC = \frac{SP}{RP}$	Оцінка вартості наявних нематеріальних активів компанії, а саме: бренду, патентів, технологій, знань та досвіду.
<p>Позначення: \overline{EBT} – середній фінансовий результат до оподаткування (average earning before tax); ROA_{Ind} – середньогалузева рентабельність галузі (return on assets of industry); \bar{A} – середній розмір активів за виключенням нематеріальних активів (average assets); \bar{T} – середня ставка корпоративного податку (average corporate tax rate); RP – премія за ризик (risk premium).</p>		

Показники оцінки інтелектуального капіталу компанії
за допомогою методу ROA [36]

Показник	Формула	Характеристика
Рентабельність активів	$ROA = \frac{NI}{A}$	Показник, що описує ефективність використання всіх активів підприємства.
Рентабельність інвестованого капіталу	$ROI = \frac{NI}{CI}$	Показник ефективності використання капіталу, вкладений в певний бізнес-проект або ж компанію.
Вартість інтелектуального капіталу	$IC = ROI \cdot [(EBITDA - ROA \cdot A)(1 - T)]$	Оцінка вартості наявних нематеріальних активів компанії (бренд, патенти, технології, знання та досвід).
<p>Необхідна умова оцінки інтелектуального капіталу: для оцінки величини інтелектуального капіталу необхідним є порівняння рентабельності активів з мультиплікатором $EBITDA/A$, тобто виконання наступної умови:</p> $\frac{EBITDA}{A} > ROA$ <p>Якщо наведена умова не виконується, величина інтелектуального капіталу компанії є від'ємною.</p>		
<p>Позначення: $EBITDA$ – прибуток до сплати відсотків і податків без урахування амортизаційних витрат (earnings before interest, taxes, depreciation and amortization); T – ставка корпоративного податку (corporate tax rate).</p>		

Зведена таблиця результатів оцінювання інтелектуального капіталу

ТОВ «EPAM Systems»*

Абревіатура	Метод	Результати оцінки ІК
MV/BV	Market Capitalization	Значення мультиплікатора MV/BV та коефіцієнту Тобіна ідентифікує наявність секретних активів (які можуть бути ідентифіковані як інтелектуальні), які формують економічний потенціал підприємства. Але використання зазначеного методу не враховує ризикові фактори, такі як конкуренція, зміни в законодавстві, ризик несплати боргів та інші. Це може призвести до недооцінки або переоцінки вартості компанії
VAIC	Value Added Intellectual Capital Coefficient	Негативна тенденція коефіцієнту доданої вартості інтелектуального капіталу компанії ілюструє недостатню інвестиційну привабливість, високу плінність кадрів, потужна конкурентна боротьба у рамках ринкового середовища. Тому компанії необхідно зосередитися на розвитку свого інтелектуального капіталу, щоб збільшити кількість і якість своїх інновацій, продуктів та послуг
KCE	Knowledge Capital Earnings	Наявна стійка тенденція до поступового зростання величини ІК, причинами якого є прибуток від генерації нематеріальних активів та інших комплексних елементів інтелектуального капіталу. Зазначений метод не є універсальним і не може застосовуватися до всіх видів компаній та індустрій. Він може бути недостатньо ефективним у випадках, коли інтелектуальний капітал компанії не є ключовим фактором її успіху
CIV	Calculated Intangible Value	Перевищення величини ROA над середньогалузевими значення дозволяє компанії сформувавши надлишковий прибуток, який може бути основою для формування інтелектуального капіталу. Подальший напрямок використання величини надлишкового прибутку пов'язаний зі стратегічною моделлю розвитку компанії. Проте вказаний метод має обмеження у застосуванні та не враховує вплив географічних ризиків. Метод може бути не ефективним у випадках, коли вартість інтелектуального капіталу компанії є дуже великою. Це може бути непрактичним для великих компаній з великою кількістю інтелектуальних активів, оскільки оцінка може стати надто складною та трудомісткою.
ROA	Return on Assets	Використання методу дозволяє ідентифікувати позитивний тренду у зростанні величини інтелектуального капіталу, проте його величина занижена порівняно з іншими методами оцінки інтелектуального капіталу. Також необхідно

		враховувати недоліки використання методу – він не враховує вплив ринкового середовища (рівень ROA може бути високим у стабільних ринкових умовах, але знижуватись у складних часах, незалежно від того, як добре ведеться бізнес компанії) та соціальних аспектів розвитку компанії (корпоративна відповідальність та взаємовідносини зі зацікавленими сторонами)
ROKM	Return on Knowledge Management	Оцінка інтелектуального капіталу за вказаним методом також ілюструє ситуацію зі стрімким зростанням величини інтелектуального капіталу компанії (у середньому на 82,54 % щорічно). Але необхідно враховувати дію певних обмежень на використання цього інструменту в процесі оцінки. ROKM може бути недостатньо чутливим до нефінансових показників успішності компанії

**Сформовано автором на основі попередніх обчислень*

АНОТАЦІЯ

Золотар В. В. Організаційно-методичне забезпечення управління інтелектуальним капіталом ІТ-підприємства.

Кваліфікаційна робота магістра з менеджменту зі спеціальності 073 «Менеджмент», освітньо-наукової програми «Менеджмент інноваційної діяльності». Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Метою роботи є комплексне вивчення та узагальнення теоретико-методичних засад управління інтелектуальним капіталом підприємства та розробка практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

У роботі визначено сутність поняття «інтелектуальний капітал», розглянуто різноманітні підходи до оцінювання інтелектуального капіталу організації.

Крім того, у роботі проаналізовано діяльність ТОВ «EPAM Systems» та охарактеризовано складові його інтелектуального капіталу, оцінено інтелектуальний капітал організації, обґрунтовано стратегію розвитку інтелектуального капіталу та розроблено заходи по реалізації стратегії розвитку інтелектуального капіталу підприємства.

Ключові слова: стратегія управління, інтелектуальний капітал, аналіз, оцінювання інтелектуального капіталу, методи оцінювання.

SUMMARY

Zolotar Viktoriia, Organizational and methodical support for intellectual capital management of an IT enterprise.

Qualification work of the Master of Management in the specialty 073 "Management", educational and scientific program "Management of Innovation". Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2023.

The aim of the work is a comprehensive study and generalization of the theoretical and methodological principles of intellectual capital management of the enterprise and the development of practical recommendations for its improvement.

The work defines the essence of the concept of "intellectual capital", considers various approaches to evaluating the intellectual capital of an organization.

In addition, the work analyzes the activities of "EPAM Systems" and characterizes the components of its intellectual capital, evaluates the organization's intellectual capital, substantiates the intellectual capital development strategy, and develops measures to implement the company's intellectual capital development strategy.

Keywords: management strategy, intellectual capital, analysis, assessment of intellectual capital, assessment methods.